

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra obchodního práva

Realizace práv ze směnky

diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Čech, LL. M.

Praha, 2005

Michal Kurcik

Přílepy 248

769 01 Holešov

hanic

Děkuji vedoucímu své diplomové práce, panu JUDr. Petru Čechovi, LL. M., za odborné vedení a kritické připomínky, bez nichž bych se neobešel, a které mi napomohly k dokončení této práce.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Děkuji vedoucímu své diplomové práce, panu JUDr. Petru Čechovi, LL. M., za odborné vedení a kritické připomínky, bez nichž bych se neobešel, a které mi napomohly k dokončení této práce.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

19.12.2005 *Amih*

ÚVOD	1
OBECNĚ O SMĚNCE	3
POJEM SMĚNKY	3
NÁLEŽITOSTI SMĚNKY	4
OSOBY SMĚNEČNĚ ZAVÁZANÉ	7
SMĚNEČNÁ ZPŮSOBILOST	7
ÚČASTNÍCI SMĚNEČNĚPRÁVNÍCH VZTAHŮ	9
SMĚNEČNĚ ZAVÁZANÉ OSOBY A JEJICH ZÁVAZKY	12
REALIZACE PRÁV ZE SMĚNKY MIMO SOUDNÍ ŘÍZENÍ	14
SPLATNOST SMĚNKY	14
PREZENTACE SMĚNKY	15
SMĚNEČNÝ PROTEST	21
NOTIFIKACE	41
SMĚNEČNÝ POSTIH.....	43
POSTIH PŘED SPLATNOSTÍ SMĚNKY	45
POSTIH PO SPLATNOSTÍ SMĚNKY	47
REALIZACE PRÁV ZE SMĚNKY V SOUDNÍM ŘÍZENÍ ..	53
PROMLČENÍ SMĚNEČNÝCH ZÁVAZKŮ	53
ZKRÁCENÉ SMĚNEČNÉ ŘÍZENÍ	57
SMĚNKA V KONKURSU A VYROVNÁNÍ	68
KONKURZ	69
SMĚNKA V KONKURSU	70
VYROVNÁNÍ.....	77
SMĚNKA VE VYROVNÁNÍ	78
ZÁVĚR	80
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	82
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	83

Úvod

Směnky byly a jsou tradičně využívány v obchodním vztazích mezi podnikateli, především jako nástroj krátkodobého úvěru. Používání směnek v běžném životě mezi neobchodníky nebylo nikdy výrazně rozšířeno. Po dobu čtyřiceti let centrálně plánovaného hospodářství u nás byly z používání vytlačeny některé tradiční soukromoprávní instituty, mezi nimi i směnka. Používání směnek u nás v době centrálně plánovaného hospodářství prakticky vymizelo, vyjma zahraničního obchodního styku. Za hranicemi států s centrálně plánovanou ekonomikou se směnky v obchodním životě běžně používaly, a proto bylo nutné, aby i tuzemské organizace ve styku s obchodními partnery z těchto států směnky znaly nejen teoreticky, ale i jejich použití v praxi.

Po přechodu na tržní hospodářství si začala směnka postupně získávat své místo i v tuzemském obchodním styku. Nejprve především jako forma zajištění závazků, postupně se začínala používat i jako forma platebního a úvěrového styku. Dnes už se směnka stala běžnou součástí obchodů mezi podnikateli a díky mediální prezentaci některých obchodů, ve kterých byly směnky použity, není úplně neznámou ani pro širší veřejnost. Tím, že se směnka používá v obchodním styku vcelku pravidelně, už nevzniká problém, jak tuto přísně formální listinu vystavit tak, aby byla platná jako směnka. Na řadu přichází v této situaci otázka, jak může její majitel se směnkou nakládat a jak se může majitel směnky svých práv z tohoto cenného papíru domoci.

Náš zájem se v této práci zaměří na to, jak se může majitel směnky svých práv z ní domoci. Protože směnka je speciální listinou a závazky z ní plynoucí jsou specifické, budeme zkoumat, jaká práva majiteli ze směnky vznikají a jakým způsobem může majitel směnky svá práva uplatnit. Budeme hledat, jestli a jak se

postup majitele při realizaci práv ze směnky liší od realizace práv z jiných závazků, a jaké jsou podmínky této realizace, jak v případě realizace práv ze směnky cestou mimosoudní, ale i soudní a v konkursu a vyrovnání.

Východiskem zkoumání tématu bude zákon na české poměry neobvykle stabilní, zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový (ZSŠ), který obsahuje komplexní úpravu směnečného práva u nás. Díky tomu, že tento zákon vychází z tzv. ženevských úmluv, které jsou základem pro většinu úprav směnečného práva v kontinentální Evropě, je česká úprava směnečného práva sladěna s úpravami zahraničními.

S ohledem na zkoumané téma budou pramenem naší práce také předpisy procesní a konkursní. Předpisy procesní se uplatní v situaci, kdy se bude muset majitel směnky obrátit na soud, protože závazek ze směnky nebude dlužníkem splněn dobrovolně. Předpisy konkursní použijeme v případě prohlášení konkursu nebo vyrovnání na některého účastníka směnky.

† přebíraní částí práce

Obecně o směnce

Máme-li zkoumat způsoby realizace práv ze směnky, je třeba na začátku vymezit, co to směnka je a jaké jsou její definiční znaky, které ji odlišují od jiných závazků.

Pojem směnky

Směnka je cenný papír, který má zvláštní - zákonem stanovené formální a obsahové náležitosti. Podstatou směnky je peněžitý závazek (směnečný závazek) zaplatit osobě ve směnce uvedené určitou peněžitou částku, v místě a čase ze směnky vyplývajícím. Závazky vyplývající ze směnky jsou bezpodmínečné, nesporné a abstraktní¹. Vznik směnečného závazku není tedy závislý na žádných jiných vztazích mezi účastníky směnky. Směnka je ze zákona tzv. orderpapírem², zásadně je převoditelná rubopisem. Výjimkou je tzv. rektasměnka, což je směnka, ve které byl její převod rubopisem zakázán. i takovou směnku lze převádět, a to cessí podle § 524 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (OZ).

Směnka je tradičně cenný papír listinný. Musí vždy existovat ve formě listiny, a to i přesto, že jsou v dnešní době jiné cenné papíry dematerializovány, stávají se pouhým záznamem v určité evidenci (zaknihované cenné papíry). k tomu, že by i směnka nemusela být vydána pouze v listinné podobě, ale i v podobě zaknihované, by nás mohl dovést pouhý jazykový výklad zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů (ZCP) a zákona č. ZPKT: zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu (ZPKT). Jde o to, že ZPKT s účinností od 1. 5. 2004 nahradil ustanovení ZCP o zaknihovaných cenných papírech v tom smyslu, že už nevyjmenovává, které cenné papíry

¹ Vácha, P.: Některé otázky práva směnečného. Praha: Všehrd, 1993, str. 9, 10.

² Příbyl, Z.: Směnečné právo. Praha: Univerzita Karlova, 1994, str. 14.

mohou být vydány v zaknihované podobě, ale ve svém § 91 uvádí obecně, že zastupitelné cenné papíry mohou být nahrazeny zápisem do centrální evidence cenných papírů. a protože směnka je cenný papír zastupitelný, bylo by lze vyvodit, že i ona může být nahrazena takovým zápisem, tedy mohla by být vydána v zaknihované podobě. Tomuto výkladu, vycházejícímu z velmi izolovaného a svým způsobem účelového pohledu na ustanovení ZPKT, ale nemůžeme přisvědčit. Směnkou jako pouhým zápisem v evidenci by byly popřeny její základní definiční znaky, byly by popřeny instituty, které se směnkou tradičně souvisejí (jak by asi majitel směnky indosoval tento zápis, jak by asi majitel vytvořil opis nebo stejnopis tohoto zápisu atd.). Bez směnky jako listiny by její majitel také jen stěží vymohl svá práva před soudem. Směnečné závazky se tedy nemohou vyskytovat mimo listinu. Tato listina není však jen důkazem o určitém závazku, ale je listinou konstitutivní a legitimační, takže vznik a trvání směnečného závazku jsou z hmotněprávního hlediska vázány na vznik a existenci této listiny; bez jejího předložení nenastává dlužníkovi povinnost plnění³. Navíc je listinou přísně formální, tzn. že pod sankcí absolutní neplatnosti musí obsahovat zákonem stanovené náležitosti. Směnka musí vždy uvádět jméno směnečného věřitele (remitenta), nemůže být vystavena na doručitele (au porteur). Směnka vystavená na doručitele by byla absolutně neplatná.

Náležitosti směnky

Aby se stal určitý dlužnický zápis směnkou, musí splňovat zákonem stanovené náležitosti, bez nichž by zůstal jen obyčejným dlužním úpisem. Náležitosti směnky se liší podle toho, jestli se jedná o směnku cizí nebo směnku vlastní.

³ Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 47, 48.

Podstatné obsahové náležitosti směnky cizí

Směnka cizí (trata) je příkaz jedné osoby (výstavce) jiné osobě (směnečník), aby zaplatila třetí osobě (remitent) v určitém čase a na určitém místě určitou peněžitou sumu.

Dle čl. I § 1 ZSŠ směnka cizí obsahuje:

1. označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny vyjádřené v jazyku, v kterém je listina sepsána;
2. bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou peněžitou sumu;
3. jméno toho, kdo má platit (směnečníka);
4. údaj splatnosti;
5. údaj místa, kde má být placeno;
6. jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno;
7. datum a místo vystavení směnky;
8. podpis výstavce.

Čl. I § 2 ZSŠ ve svém prvním odstavci stanoví, že listina, ve které chybí některá náležitost uvedená v čl. I § 1, není platná jako cizí směnka, s výhradou případů uvedených v následujících odstavcích čl. I § 2. z těchto odstavců plyne, že ve směnce cizí nemusejí být uvedeny, a mohou tak z ní vyplývat jen nepřímo, údaj o splatnosti směnky, místo platební a místo vystavení směnky.

Podstatné obsahové náležitosti směnky vlastní

Směnka vlastní obsahuje slib výstavce směnky, že zaplatí osobě ve směnce určené v určitý čas v určitém místě určitou peněžitou sumu.

Dle čl. I § 75 ZSŠ směnka vlastní obsahuje:

1. označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny a vyjádřené v jazyku, ve kterém je tato listina sepsána;
2. bezpodmínečný slib zaplatit určitou peněžitou sumu;

3. údaj splatnosti;
4. údaj místa, kde má být placeno;
5. jméno toho, komu nebo na jehož řád má být placeno;
6. datum a místo vystavení směnky;
7. podpis výstavce.

Čl. I § 75 a § 76 ZSŠ upravuje náležitosti směnky vlastní podobně jako čl. I § 1 a § 2 ZSŠ. Údaj o splatnosti směnky, místo platební a místo vystavení směnky mohou tedy i ze směnky vlastní vyplývat ze jen nepřímo.

Osoby směnečně zavázané

Směnečná způsobilost

Jedná se o způsobilost (schopnost) být účastníkem právních vztahů ze směnky. Právní vztahy vznikající na základě směnky (směnečné vztahy) jsou závazkové právní vztahy, tedy právní vztahy, kterých se účastní věřitel na straně jedné a dlužník na straně druhé. Věřitel má právo na plnění, a to v zásadě na plnění peněžité, dlužník má povinnost dát, vyplatit věřiteli dlužnou sumu.

Schopnost být účastníky směnečných vztahů mají jen právní subjekty, tj. fyzické a právnické osoby. Směnečná způsobilost se dělí na způsobilost k právům ze směnky a způsobilost ke směnečným právním úkonům.

Směnečná způsobilost k právům⁴

Směnečnou způsobilostí k právům se ZSS víceméně nezabývá. Jedná se o schopnost být nositelem práv a povinností ze směnky. Pro směnečnou způsobilost k právům platí obecná úprava o způsobilosti být nositelem práv a povinností podle OZ a zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (OBZ) popř. jiných speciálních zákonů.

Platí tedy, že fyzické osoby jsou nositeli práv a povinností ze směnky již od narození. v případě, že se dítě narodí živé, je nositelem práv a povinností již od svého početí. Právní subjektivita fyzických osob zaniká smrtí prokázanou předepsaným způsobem nebo prohlášením za mrtvého.

⁴ Někteří autoři ji nazývají aktivní směnečnou způsobilostí (např. Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 24 – 25).

Právnícké osoby nabývají právní subjektivitu v okamžiku svého vzniku (popř. s účinky k okamžiku svého založení) a jejich právní subjektivita končí okamžikem jejich zániku.

Směnečná způsobilost k právním úkonům⁵

Druhá stránka směnečné způsobilosti vyjadřuje schopnost svým vlastním jednáním nabývat práv a brát na sebe povinnosti ze směnky.

ZSŠ se způsobilostí k právním úkonům zabývá, ale činí tak velmi obecně. Čl. III § 1 ZSŠ stanoví, že směnečně se může zavazovat každý, kdo je způsobilý vlastními úkony se zavazovat. Je tedy nutno doplnit toto ustanovení obecnou právní úpravou o způsobilosti k právním úkonům.

Pro fyzické osoby platí, že jejich způsobilost nabývat práv a brát na sebe povinnosti vzniká v plném rozsahu zletilostí. Před nabytím zletilosti mohou fyzické osoby činit jen takové právní úkony, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Teoreticky je tedy možné, aby provedla směnečně platný právní úkon i osoba nezletilá. Avšak s ohledem na abstraktnost, nespornost a přísnou formálnost směnečných závazků se plná způsobilost k právním úkonům jednajícího vyvozuje výkladem.

Způsobilost k právním úkonům u právníckých osob splývá s jejich právní subjektivitou. Jménem právnícké osoby jednají jejich statutární orgány, tj. osoby oprávněné jménem právnícké osoby jednat na základě smlouvy o jejím zřízení, zakládací listiny nebo zákona. Za právníckou osobu mohou jednat také další osoby, a to

⁵ Někteří autoři ji nazývají pasivní směnečnou způsobilostí (např. Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 25 – 27).

její pracovníci a členové (§ 20 OZ, § 15 OBZ), vedoucí odštěpného závodu nebo organizační složky podniku (§ 13 OBZ), zvláštním zmocněním je prokura (§ 14 OBZ).

Fyzické i právnické osoby mohou ve směnečných věcech jednat v zastoupení, a to na základě písemné plné moci (čl. III. § 3 ZSŠ), na základě zákonného zmocnění nebo na základě rozhodnutí příslušného státního orgánu.

Účastníci směnečněprávních vztahů

Výstavce

Výstavce směnky je osoba, která svou činností - vystavením směnky - uvedla směnečný vztah v život. Starší literatura o něm hovoří jako o vydavateli směnky. u směnky cizí se označuje také jako trasant.

I přesto, že je výstavce pro vznik směnečněprávního vztahu osobou nepostradatelnou, nebrání vzniku a platnosti směnečných závazků skutečnost, že směnku vydala osoba směnečně nezpůsobilá⁶.

Zatímco výstavce směnky vlastní je dlužníkem přímým, výstavce směnky cizí (trasant) je dlužníkem nepřímým, který dává příkaz jiné osobě (to neplatí u zastřené směnky cizí), aby za směnku zaplatila. Trasant může vyloučit svou odpovědnost za přijetí směnky, nemůže však účinně vyloučit svou odpovědnost za zaplacení jím vydané směnky.

⁶ Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 58.

Remitent

Remitent je osoba, které má být placeno nebo na jejíž řad má být placeno. Remitent je první věřitel ze směnky, který s ní může libovolně nakládat. Remitent je osobou ve směnečném vztahu nutnou, nelze vydat směnku na majitele (doručitele). Remitent nemusí být jen jeden, může jich být na směnce uvedeno více a kterýkoli z nich může vykonat práva ze směnky⁷.

Směnečník (trasát)

Směnečník je účastník směnečného vztahu jen u směnky cizí. Je to osoba, které dává výstavce směnky cizí příkaz k zaplacení směnečné sumy remitentovi, a to nezávisle na vůli směnečníka. Tento příkaz směnečníkovi je z pohledu směnečného práva nezávazný. Dokud směnečník směnku nepřijme nebo neproplatí, zůstává osobou směnečně nezavázanou a nelze proti němu uplatnit žádná práva ze směnky.

Stejně jako u remitenta platí, že směnečníků může být na směnce uvedeno více a majiteli směnky jsou potom odpovědní všichni rukou společnou a nerozdílnou⁸.

Příjemce (akceptant)

S příjemcem směnky se setkáme opět jen u směnky cizí. Příjemcem se stane směnečník, který svým skripturním prohlášením (podpisem s doložkou „zaplatím“, „přijímám“ apod.) kdekoli na směnce směnku přijme⁹. Tímto svým prohlášením se stává z osoby směnečně nezavázané hlavním směnečným dlužníkem.

⁷ Viz rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 11. 1996 sp. zn. 5 Cmo 466/95.

⁸ Viz pozn. č. 7.

⁹ Vácha, P.: Některé otázky práva směnečného. Praha: Všehrd, 1993, str. 39.

Indosant a indosatář

Indosant a indosatář jsou osoby, které se účastní převodu směnky rubopisem. Rubopis je právní úkon, při kterém majitel směnky (indosant) převádí práva ze směnky na jinou osobu (indosatář), která tímto práva ze směnky nabývá. Indosant se převodem směnky na indosatáře stane osobou nepřímo směnečně zavázanou. Tím se zařadí mezi tzv. dlužníky postihové, kteří odpovídají svým následovníkům za přijetí a zaplacení směnky. Indosant však může odpovědnost za přijetí i za zaplacení vyloučit (čl I § 15 odst. 1 ZSŠ).

Rukojmí (aval, avalista)

Aval je osoba, která ručí za směnečný závazek určitého účastníka směnky. Je důležité zkoumat, za koho se rukojmí zaručil, protože z toho plyne jeho závazek; rukojmí je totiž zavázán stejně jako osoba, za kterou se zaručil (čl. I § 32 odst. 1 ZSŠ).

Intervenient

Intervenient je osoba, která směnku přijme (čestný příjemce) nebo proplatí (čestný plátec), ačkoli to není její povinností. Koná tak ve prospěch (pro čest) osoby, která svůj závazek nesplnila.

Intervenient může být uveden na směnce jako tzv. podpurná adresa. Potom hovoříme o tzv. volané intervenci. Intervenientem však může být i osoba jako podpurná adresa neuvedená. v tomto případě hovoříme o tzv. nevolané intervenci¹⁰. Postavení osoby intervenienta se podobně jako u avala řídí postavením směnečně zavázaného účastníka, pro jehož čest směnku přijal nebo pro jehož čest ze směnky plnil.

¹⁰ Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 63.

Poctěný (honorát)

Honorát je osoba, pro jejíž čest intervenient směnku přijal nebo za níž plnil. Není přípustná intervence za dlužníky přímé.

Domiciliát (umístětec)

Domiciliát je osoba, která není směnečně zavázaná, jen obstarává zaplacení směnky. Je tedy v postavení mandatáře vůči tomu, za něhož plní. Jedná jménem a na účet jiného¹¹.

Směnečně zavázané osoby a jejich závazky

Přímí dlužníci

Přímí dlužníci ze směnky jsou dlužníci, kteří mají ze směnky plnit v první řadě - připadá jim zaplacení směnky při její splatnosti. Zaplacením směnky přímým dlužníkem nároky ze směnky zanikají splněním.

Přímými nebo též hlavními dlužníky ze směnky jsou:

- a) výstavce směnky vlastní,
 - b) příjemce (akceptant) směnky cizí
- a jejich rukojmí.

Nepřímí (regresní) dlužníci

Nepřímí dlužníci jsou osoby na směnce podepsané, na něž se může obrátit majitel směnky v případě tzv. směnečné nouze. Směnečná nouze nastává tehdy, jestliže trata nebyla přijata směnečníkem, hlavní dlužník nesplnil svůj závazek zaplatit směnečnou sumu nebo ho splnil jen zčásti nebo v některých

¹¹ Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 64.

vyjmenovaných případech před splatností, kdy se nedá očekávat zaplacení směnky¹².

Nepřímými dlužníky jsou (čl. I § 43 ZSŠ odst. 1 ZSŠ):

- a) indosanti,
- b) výstavce směnky cizí a
- c) jiné směnečně zavázané osoby – tj. rukojmí nepřímých dlužníků a čestní příjemci (plátci).

Nepřímí dlužníci jsou též nazýváni jako dlužníci vedlejší nebo postižní.

¹² Píšek, Z., Voženilková, B.: Směnky a šeky. Praha: Hospodářská komora ČR, 1995str. 58 – 59.

#

Realizace práv ze směnky mimo soudní řízení

Splatnost směnky

Dlužník ze směnky je zásadně povinen platit za směnku až při její splatnosti, jinak jedná na vlastní nebezpečí. Stejně tak majitel směnky není povinen přijmout placení směnky před její splatností a nemůže ani s úspěchem žádat o její proplacení (s výjimkou případů, kdy se směnka stane splatnou před splatností viz dále).

Kdy nastává splatnost směnky, určuje čl. i oddíl pátý ZSŠ. Podle způsobu stanovení doby splatnosti může být směnka vystavena¹³:

- a) na viděnou (vistasměnka),
- b) na určitý čas po viděné (lhůtní vistasměnka),
- c) na určitý čas po datu vystavení (datosměnka),
- d) na určitý den (fixní směnka)

Není-li ve směnce určena její splatnost, má se za to, že jde o směnku splatnou na viděnou.

Směnka splatná na viděnou se stává splatnou při jejím předložení přímému dlužníkovi. ZSŠ určuje lhůtu k jejímu předložení na jeden rok od data vystavení. Tuto lhůtu může výstavce prodloužit nebo zkrátit. Indosanti mohou tuto lhůtu pouze zkrátit, a to s účinky jen vůči sobě.

Lhůtní vistasměnka je splatná uplynutím lhůty ve směnce uvedené. Tato lhůta začíná běžet u traty jejím datovaným přijetím, u směnky vlastní dnem, kdy je směnka předložena k viděné (je vidována) s uvedením data předložení. Lhůta k předložení směnky je znovu roční. Tato lhůta může být dispozicí upravena odchýlně.

¹³ Vácha, P.: Některé otázky práva směnečného. Praha: Všehrd, 1993, str. 15, 16.

Nedatované přijetí či předložení směnky k vidění si musí majitel, pro zachování postihových práv, nechat zjistit protestem.

Jestliže není předložena vistasměnka v dané lhůtě k placení, či lhůtní vistasměnka v dané lhůtě k přijetí nebo vidování, ztrácí majitel směnky na základě čl. I § 53 ZSŠ postihová práva proti nepřímým dlužníkům ze směnky.

Směnka splatná určitý čas po datu vystavení směnky (datosměnka) je splatná uplynutím lhůty přesně stanovené ve směnce. Tato lhůta běží ode dne vystavení směnky. Jde-li v tomto případě o směnku cizí, musí být předložena do dne splatnosti k přijetí (akceptaci). Půjde-li o směnku vlastní, musí být tato do dne splatnosti předložena k placení.

Směnka splatná v určitý den (fixní směnka) je splatná v den určený ve směnce. Pro její předložení k přijetí popř. k placení platí totéž, co u datosměnky.

Prezentace směnky

Subjekty prezentace

Řádný majitel směnky má právo na to, aby mu byla směnka v době splatnosti proplacena. Má-li mu být směnka proplacena, je jeho povinností předložit ji osobě, která je povinna platit, k proplacení, a to v platební dny a v platebním místě (tzv. prezentace směnky). Předložením směnky k placení vzniká majiteli nárok na zaplacení směnečné sumy přímým dlužníkem. Prezentace směnky je velmi důležitá v případě, kdy přímý dlužník při prezentaci nezaplatí a na směnce jsou uvedeni dlužníci nepřímí. Prezentace směnky je totiž jedním z úkonů nutných k zachování postižných práv vůči nepřímým dlužníkům.

Má-li vzniknout povinnost platit za směnku, musí ji předložit její řádný majitel, osoba ho zastupující, popř. zástavní indosatář. Řádným majitelem směnky je remitent nebo osoba, které svědčí neporušená řada indosamentů. Majitel, aby se setkal s úspěchem své prezentace, nemůže předložit směnku k placení komukoli. Musí směnku předložit osobě, která je povinna zaplatit. Touto osobou může být výstavce směnky vlastní, akceptant traty (je-li jich více, je nutno až do úplného zaplacení prezentovat směnku každému z nich), ale i směnečník, jenž zatím směnku nepřijal (ten ji může přijmout a zaplatit při prezentaci najednou¹⁴) anebo umístěnc (např. banka dlužníka), jedná-li se o směnku domicilovanou (čl. I § 4 ZSŠ). Není nutné pro zachování postihových práv prezentovat směnku rukojmím přímých dlužníků.

Aby se plátce zprostil placením za směnku směnečného závazku, nesmí jednat podvodně a ani mu není možno přičíst hrubou nedbalost. Plátce je povinen zkoumat správnost řady indosamentů, nikoli však podpisy indosantů (čl. I § 40 odst. 3 ZSŠ). Podpisy je povinen plátce zkoumat jen po jejich formální stránce. Plátce zjišťuje, zda osobě předkládající směnku svědčí tzv. formální věřitelská legitimace, tj. neporušenost, souvislost řady indosamentů. Plátce není povinen zkoumat podpisy po stránce materiální, tj. správnost, platnost a závaznost jednotlivých podpisů¹⁵.

Doba a místo prezentace

Směnka je cenným papírem donosným, je tedy na věřiteli, aby vyhledal v platební dny směnkou určené místo (platební místo), kde má být závazek splněn. Naopak není, a ani nemůže být

¹⁴ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 184.

¹⁵ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 191.

povinností plátce, aby sám svou vlastní iniciativou vyhledal toho, kdo je právě řádným majitelem směnky¹⁶.

Platební místo je povinným údajem na směnce. Není-li zvláštní platební místo uvedeno, má se za to, že platebním místem je u traty adresa uvedená u jména směnečníka a u směnky vlastní místo vystavení směnky. Místo placení může být na směnce uvedeno velmi obecně, např. jen názvem města či obce. Tehdy nám přichází na pomoc čl. I § 87 odst.1 ZSŠ, dle kterého se provede prezentace v místnostech, kde povinná osoba provozuje svůj podnik, popř. v jejím bytě.

Majitel směnky by měl (k zachování postihových práv musí) předložit směnku k placení v platební dny. Těmi jsou den splatnosti a dva následující pracovní dny. Připadá-li den splatnosti na den pracovního klidu, je platebním dnem nejbližší pracovní den. Pouze předložení směnky k placení v této lhůtě je úkonem zachovávajícím postihová práva vůči postihovým dlužníkům. Neuskutečnění prezentace ovšem neznamená, že by došlo k zániku práv vůči dlužníku přímému. Začíná však ode dne splatnosti běžet vůči přímým dlužníkům tříletá promlčecí doba.

Zde je ještě vhodné upozornit na to, že i když není dlužník povinen osobu oprávněnou ze směnky vyhledat, není-li mu směnka prezentována v platebních dnech, může složit směnečný peníz do soudní úschovy na náklad a nebezpečí majitele směnky (čl. I § 42 ZSŠ).

¹⁶ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 182.

Výsledek prezentace

Jsou-li splněny podmínky pro řádné placení ze směnky mohou po předložení k placení nastat tyto situace:

- 1) plátce při prezentaci zaplatí celou směnečnou sumu,
- 2) plátce zaplatí jen část směnečné sumy,
- 3) plátce odmítne zaplatit úplně

1) Zaplacení celé směnečné sumy při předložení směnky k placení

Úplným zaplacením směnky, ať už hlavním dlužníkem nebo umístěncem, zanikají veškeré nároky ze směnky. Zaplacení při prezentaci je tedy nejjednodušším a předpokládaným ukončením právních vztahů vzniklých ze směnky. v případě plnění podle směnky po uplynutí promlčecí doby není jednotný názor na to, jestli závazek po uplynutí promlčecí doby přetrvává jako tzv. naturální obligace, nebo jestli závazek uplynutím promlčecí doby zaniká. Budeme-li po uplynutí promlčecí doby chápat závazek ze směnky jako naturální obligaci, půjde o plnění podle směnky. Naopak, budeme-li uvažovat, že uplynutím promlčecí doby právo zaniká, půjde o plnění bez právního důvodu. Blíže o promlčení práv ze směnky viz kapitola o soudním výkonu práv ze směnky.

Protože je závazek ze směnky ryze peněžitý, je dlužník povinen vyplatit směnku penězi. Majitel směnky však může přijmout za směnku i jinou hodnotu, závisí to ale na jeho ochotě. Dlužník mu nemůže jiné než peněžité plnění vnutit a majitel

kdo má co? argumenty

postupuje v rámci svých práv, pokud nabídku nepeněžitěho plnění odmítne a trvá na zaplacení v penězích¹⁷.

Plátce, který při prezentaci směnky plní, je oprávněn oproti zaplacené částce vyžádat si proplácenou směnku s datovaným a podepsaným potvrzením o jejím vyplacení (kvitance). Plátce, který by platil bez toho, aby mu byla kvitovaná směnka vydána, jedná na vlastní nebezpečí. Dlužník není povinen plnit, není-li mu oproti placení směnka vydána, nedostává se do prodlení, ani se v tomto případě nemohou uplatnit postihová práva.

Umístění kvitance na směnce není ustálené. Jestliže je horní okraj rubu směnky prost jakýchkoli zápisů, je vhodné směnku kvitovat právě zde. Není-li tomu tak, potom je vhodné kvitovat směnku za posledním zápisem na rubu¹⁸.

2) Částečné placení směnky při předložení směnky k placení

Částečné placení směnky upravuje čl. I § 39 odst. 2 a 3 ZSŠ. Nabídne-li plátce částečné plnění (vyjma intervenienta), majitel směnky je nesmí odmítnout. Odmítne-li majitel částečné plnění, nemohla by do výše odmítnutého plnění vzniknout ani postihová práva vůči nepřímým dlužníkům.

Ten, kdo zaplatil za směnku alespoň částečně, má právo, aby mu bylo vydáno o tomto placení potvrzení, a aby o tomto placení byl učiněn na směnce záznam. Tím si plátce zajišťuje, že na něm nebude v budoucnu žádáno plnění ze směnky v rozsahu, v jakém za ni zaplatil, i kdyby o tomto placení nebyl učiněn na směnce

¹⁷ Viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 1. 1996, sp. zn. 5 Cmo 186/95.

¹⁸ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 192.

záznam, nebrání nic dlužníkovi v tom, aby dokázal jiným způsobem, že směnka byla částečně uhrazena¹⁹.

3) Odmítnutí (odepření) zaplacení směnky při předložení směnky placení

Odmítne-li přímí dlužník zaplatit při řádné prezentaci směnky mohou nastat tyto situace:

1) Na směnce není nepřímých dlužníků ani intervenientů.

V tomto případě není třeba nechat zřídit protest (úkon k zachování postižných práv vůči nepřímým dlužníkům). Dnem splatnosti začne běžet tříletá promlčecí doba, ve které by měl majitel uplatnit svá práva vůči přímému dlužníku u soudu.

2) Na směnce je uvedena podpůrná adresa na platební místo nebo čestný příjemce.

V tomto případě by měl být postup majitele k zachování všech svých práv ze směnky následující:

a) majitel nechá zřídit protest vůči přímému dlužníkovi k zachování regresních práv vůči nepřímým dlužníkům,

b) majitel prezentuje směnku k placení intervenientovi; ale jen tehdy, je-li adresa intervenienta shodná s adresou platebního místa; jinak tuto povinnost majitel směnky nemá,

c) nezaplatí-li intervenient, majitel nechá zřídit intervenční protest k zachování postižných práv vůči intervenovaným nepřímým dlužníkům,

d) majitel notifikuje (podá zprávu) nezaplacení výstavci a svému indosantovi,

¹⁹ viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2.7.1998, sp. zn. 5 Cmo 370/98

e) majitel uplatní svá práva ze směnky vůči nepřímým dlužníkům (do jednoho roku ode dne splatnosti čl. I § 70 odst. 2 ZSŠ),

f) majitel uplatní svá práva ze směnky vůči přímým dlužníkům (do tří let ode dne splatnosti čl. I § 70 odst. 1 ZSŠ).

3) Na směnce je nepřímých dlužníků, není však na ní žádná intervence.

Platí postup dle bodu 2 s tím, že není nutné (a vlastně ani možné) prezentovat směnku intervenientovi a nechat zřídit intervenční protest.

Směnečný protest

Dříve, než se budeme věnovat vlastnímu postupu směnečného věřitele vůči nepřímým dlužníkům, pojednáme o směnečném protestu. Jedná se o právní úkon, který je třeba - až na výjimky - ze strany majitele směnky provést, aby si zachoval práva vůči postihovým dlužníkům. v této souvislosti pojednáme i o dalším úkonu majitele směnky před vlastním postupem proti nepřímým dlužníkům, a to o tzv. notifikaci.

Směnečný protest je postup, při kterém je na žádost oprávněné osoby (protestant) orgánem k tomu příslušným (protestní orgán) vydána veřejná listina (protestní listina), kterou protestní orgán osvědčuje existenci nebo neexistenci určitých právních skutečností, které jsou nutné k výkonu nebo zachování určitých směnečných práv. Pořízená protestní listina má účinky hmotněprávní i procesní.

Hmotněprávní funkce protestu je funkce zachovávací. Zřízením protestu si majitel zachovává směnečná práva vůči nepřímým dlužníkům.

Z procesního hlediska je protest a při něm pořízená protestní listina kvalifikovaným, zákonem požadovaným důkazem o tom, že určitá osoba neprovedla směnkou předvídaný úkon (zaplacení, přijetí atd.). Je tedy důkazem o tom, že určitá skutečnost nenastala. Při protestaci se tento důkaz pouze opatřuje, nejde o rozhodnutí, zda došlo k porušení práva či nikoli. Je proto zbytečné vznášet v průběhu protestu jakékoli námitky. Protestní orgán námitky nebude posuzovat a také by je neměl vnášet do protestní listiny. Osobě, proti které je protest veden, nemůže nevznesení námitek při protestu přinést jakékoli negativní důsledky²⁰.

Protestní orgány

Orgány, které mohou zřídit účinný protest jsou podle čl. I § 79 ZSŠ soudy, notáři nebo místní národní výbory. Mezi těmito orgány není žádná posloupnost, co se žádosti o zřízení protestu týče. Je tedy na uvážení oprávněné osoby, který z těchto orgánů k vlastnímu protestu vybere.

Ačkoli je to alternativa nejdražší²¹, radíme obrátit se ve věci zřízení směnečného protestu na notáře, neboť to je orgán, který má s protesty zkušenosti největší. Notář je povinen zřídit protest osobně nebo prostřednictvím notářského kandidáta. u těchto osob lze předpokládat erudovanost v dané oblasti, nehledě na to, že notář jako podnikatel svého druhu je na úkonu hmotně zainteresován.

²⁰ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 230.

²¹ vyhláška ministerstva spravedlnosti o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví 196/2001 Sb. stanoví poplatek za zřízení protestu notářem nejméně 2 000 Kč, přičemž je poplatek odvislý od směnečné sumy, nejvýše však může činit 10 500 Kč, a to za směnkou jejíž hodnota je alespoň 7 000 000 Kč.

Co se týká kvalifikace, shledáme stejně vhodným orgánem k provedení protestace soud. Přesto je vhodnější obrátit se na notáře. Jednak jsou soudy někdy těžkopádnou institucí, což by při poměrně krátkých lhůtách stanovených k zachovávacím úkonům ze směnky mohlo vést k zmeškání lhůt. Navíc v žádném z právních předpisů upravujících činnost soudů nenalezneme pozitivní právní úpravu postupu soudu při protestaci směnky.

Pokud by se i přesto jala oprávněná osoba protestovat směnku prostřednictvím soudu, je třeba žádat místně příslušný (dle místa, kde má být směnečný úkon vykonán) okresní soud. Poplatek za provedení protestace soudem je fixní ve výši 1 000 Kč (viz položka 30 sazebníku poplatků ZSP).

Posledním orgánem, který může provést protest směnky jsou místní národní výbory. Dnes tuto funkci plní obecní úřady. Obecní úřady nelze dle našeho mínění k provedení protestu doporučit. Tyto orgány nemají v protestaci směnek tradici a i svým personálním obsazením jsou vybaveny k plnění jiných úkolů.

Protestant

Protestant je osoba, která může o provedení protestu žádat. Především je to majitel směnky, kterému svědčí neporušená řada indosamentů. Dále to může být i osoba jednající za takového řádného majitele, zástavní indosatář, ale v některých případech i ten, kdo má směnku pouze v rukou (detentor), např. při protestu pro nepřijetí.

Protestát

Protestát je osoba, proti které se protest činí. Je to osoba, která měla provést směnečně předvídaný úkon, ale neprovedla jej. Může jím být směnečník, akceptant, výstavce směnky vlastní nebo intervenient. u směnek domicilovaných není sporu o tom, že se

protestace provede u domiciliáta, není však v teorii jednoty, proti komu se vede protest pro neplacení - zda proti umístěnci²² nebo proti směnečníkovi, akceptantovi nebo výstavci směnky vlastní²³. v praxi zaujal Vrchní soud stanovisko, že je nutno protestovat směnku pro neplacení u umístěnce²⁴.

Je-li protestátem fyzická osoba nepodnikatel, je osoba, vůči které se protest činí, jasná. Pro protest proti fyzické osobě podnikateli a proti právnické osobě platí, že výzva protestního orgánu musí směřovat proti osobě, která je oprávněna za takovou osobu jednat.

Místo protestu

Místo, kde má být protest uskutečněn, není v ZSŠ v obecné rovině upraveno. Protože se zjišťuje, že nedošlo k určitému úkonu, bude místem protestu to místo, kde k tomuto úkonu dojít mělo. Bude se tedy lišit místo protestu podle druhu protestu (viz níže).

Přesné místo protestu upravuje čl. I § 87 ZSŠ. Jestliže provozuje osoba, vůči které je protest veden v místě protestu svůj podnik, vykoná se protest v místnostech, kde ho provozuje. Nemá-li protestát v místě protestu podnik, nebo není-li takové místo možno vypátrat, učiní se protest v bytě protestáta.

Jestliže se protestní orgán do protestního místa dostaví a nenalezne tam osoby, vůči kterým by bylo možno směnku protestovat, a nemůže tedy protestáta k provedení směnečného

²² Např. Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 223, 237.

²³ Např. Píšek, Z., Voženilková, B.: Směnky a šeky. Praha: Hospodářská komora ČR, 1995 str. 63.

²⁴ Viz rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 21.4.1999, sp. zn. 9 Cmo 678/98

úkonu vyzvat, sepíše o tom protestní listinu, kde uvede, že protestát nebyl zastížen. Mluvíme zde o tzv. protestu do stěn²⁵.

Jestliže nelze protestní adresu vůbec zjistit, vydá protestní orgán protestní listinu, ve které uvede, že protestovaného nebylo možno vypátrat. Mluvíme zde o tzv. protestu do větru²⁶.

Jak protest do stěn, tak protest do větru má účinky, jako kdyby protestát výzvě nevyhověl.

Doba protestu

Směnku je nutno nechat protestovat v určených lhůtách, a to podle druhu protestu. v rámci těchto lhůt je stanovena doba, kdy lze směnku protestovat.

Lhůty k provedení protestu pro nepřijetí jsou stejné jako lhůty pro předložení směnky k přijetí.

Protest pro neplacení fixní směnky, datosměnky a lhůtní vistasměnky musí být učiněn v jednom ze dvou pracovních dní následujících po datu splatnosti. Protest pro neplacení vistasměnky musí být učiněn do jednoho roku od jejího vystavení, pokud výstavce neurčil lhůtu kratší nebo delší, nebo pokud indosanti tyto lhůty nezkrátili.

Přesná doba, kdy je třeba v rámci daných lhůt protest vykonat vyplývá z čl. I § 72 odst. 1 ZSŠ a čl. I § 85 ZSŠ. Protest se tedy provádí zásadně v pracovní dny, a to v době mezi devátou a osmnáctou hodinou. Mimo tuto dobu lze učinit protest jen se souhlasem protestáta, což je třeba v protestu vyznačit.

²⁵ Např. Píšek, Z., Voženílková, B.: Směnky a šeky. Praha: Hospodářská komora ČR, 1995 str. 63.

²⁶ Tamtéž.

Průběh protestu

Vzhledem k poměrně krátkým lhůtám k provedení protestu je nanejvýš vhodné oslovit protestní orgán osobně. Protestnímu orgánu je nutno předložit směnku (popř. směnečný opis či stejnopis). Při výkonu protestu musí mít protestní orgán směnku k dispozici. Protestní orgán se dostaví na místo protestu a vyzve protestáta, aby učinil požadovaný úkon. Protestát může požadovaný úkon učinit (např. zaplatit směnku do rukou protestního orgánu) a provádění protestu tím končí. Pokud protestát odmítne učinit požadovaný úkon, vyhotoví protestní orgán protestní listinu a vyznačí provedení protestu na směnce nebo na přívěsku. Prvopis protestní listiny (na požádání též prostý nebo ověřený opis) a směnku s vyznačením protestu vydá protestní orgán protestantovi. Protestní orgán zapisuje protesty do knihy protestů.

Protestní listina

Protestní listina je výsledkem protestu směnky, pokud se výzva protestního orgánu nesetkala s úspěchem. Osvědčuje, že nedošlo k požadovanému směnečnému úkonu.

Protestní listina je listina veřejná, z hlediska důkazního má tedy kvalifikované postavení oproti jiným důkazním prostředkům, jak vyplývá z § 134 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (OSŘ). Zákon takové listině dává presumpci pravdivosti. Je to tedy druhá strana, která musí prokázat, že obsah veřejné listiny není pravdivý.

Čl. I § 80 ZSS určuje povinné náležitosti protestní listiny. v protestní listině je nutno uvést:

1. jméno toho, pro koho a proti komu se protest činí,
2. údaj, že ten, proti němuž se protest činí, byl bez výsledku vyzván k směnečnému plnění, nebo že ho nebylo lze zastihnout,

nebo že nebylo lze vypátrat místnosti, kde provozuje svůj podnik, ani jeho byt,

3. údaj místa a data, kde a kdy došlo k výzvě nebo k bezvýslednému pokusu o ni,

4. jde-li o přijetí nebo zaplacení pro čest, poznámku, od koho, pro koho a jak bylo nabídnuto, nebo jak došlo k přijetí nebo zaplacení pro čest,

5. požádá-li směnečník, jemuž byla směnka předložena k přijetí, aby mu směnka byla předložena ještě následující den, poznámku o tom,

6. doslovný opis směnky (opisu) se všemi indosamenty a poznámkami,

7. podpis úředního orgánu, úřední pečeť nebo razítko.

Jak je uvedeno výše, poznámka o protestu se vyznačí i na směnce (popř. na jejím přívěsku), s datem, podpisem a razítkem protestního orgánu. Pro zachování lhůt k protestu je v našich podmínkách důležitá protestní listina, neboť poznámka na směnce má význam pouze orientační. Naopak v anglosaském právu (např. anglický Bill of Exchange Act) je pro zachování lhůt rozhodující poznámka na směnce (noting for protest), zatímco protestní listina (deed of protest) může být pořízena dodatečně²⁷.

Protestní orgán vede knihu protestů, do které zapisuje postupně všechny protesty, které provede. Tato kniha a zápisy v ní jsou důležité například při zničení protestní listiny, kterou může výpis z této knihy nahradit.

²⁷ Pišek, Z., Voženílková, B.: Směnky a šeky. Praha: Hospodářská komora ČR, 1995, str. 64.

Případy, kdy je třeba obstarat směnečný protest

Ze ZSŠ vyplývají tyto případy, kdy je nutno nechat zřídit protest k zachování postižných práv:

- protest pro nepřijetí směnky (čl. I § 44 odst. 1 ZSŠ),
- protest pro nezaplacení (čl. I § 44 odst. 1 ZSŠ),
- protest pro nedatované přijetí nebo nedatované vidování (čl. I § 25 odst. 2 ZSŠ),
- protest pro nepřijetí směnky podpůrnou adresou (čl. I § 56 odst. 2 ZSŠ),
- protest pro nezaplacení směnky podpůrnou adresou nebo čestným příjemcem (čl. I § 60 ZSŠ),
- protest pro nevydání stejnopisu směnky, který byl zaslán k přijetí (čl. I § 66 odst. 2 ZSŠ),
- protest pro nevydání prvopisu směnky majiteli opisu směnky (čl. I § 68 odst. 2 ZSŠ).

Nejčastější druhy protestů jsou protesty pro nezaplacení směnky nebo pro nepřijetí směnky. ^{ke}zkoumání realizace práv ze směnky je však nutné znát všechny druhy protestů, protože každý z nich je úkonem zachovávajícím pro oprávněnou osobu regresní práva, buď vůči všem, nebo jen některým nepřímým dlužníkům.

Protest pro nepřijetí směnky (čl. I § 44 odst. 1 ZSŠ)

Již ze samé podstaty tohoto protestu plyne, že se týká jen směnky cizí. Cílem tohoto protestu je zjistit, že trata nebyla akceptována, nebo že nebyla přijata bezpodmínečně.

Protestantem může být každý, kdo směnku drží (viz výklad o předložení směnky cizí k přijetí), protestátem je směnečník

(nebude jím ale domiciliát, ten nemůže za trasáta směnku přijmout). Je-li směnečníků více, je nutno protestovat směnku vůči každému z nich, dokud není alespoň jedním z nich přijata. Je-li směnečníků více, je možné protest zaznamenat do jedné protestní listiny, jedná se o tzv. souhrnný protest²⁸ na základě čl. I § 81 ZSŠ.

Protestačním místem je místo prezentace pro přijetí směnky, obvykle bydliště nebo místo podnikání směnečníka. Dle čl. I § 44 ZSŠ odst. 2 ZSŠ je lhůta k provedení protestu pro nepřijetí stejná jako lhůta pro předložení směnky k přijetí, tzn. že ji bude možné protestovat až do splatnosti, není-li ve směnce stanovena jiná lhůta pro její předložení k přijetí. Byla-li směnka předložena k přijetí v poslední den lhůty a směnečník si vyžádal čas na rozmyšlenou (čl. I § 24 odst. 1 ZSŠ), lze protest učinit ještě v den následující, tedy protestační lhůta se prodlužuje o jeden den.

Protestní orgán zde vyzývá protestáta, aby směnku přijal, popř. i datoval přijetí. Odmítnutí, a to i částečné, zachytí v protestní listině. Ta nenahrazuje přijetí směnky, ta zůstává stále nepřijatou. Regres potom směřuje proti nepřímým dlužníkům, nikoli proti směnečníkovi, který se na směnku nepodepsal a není z ní tedy nijak zavázán (viz výše).

Jestliže majitel nechal zřídit protest pro nepřijetí, není nutné zřizovat protest pro neplacení (čl. I § 44 odst. 4 ZSŠ). Není-li směnka protestována pro nepřijetí, ztrácí majitel veškerá postihová práva, pokud jde o postih před splatností. Opomenutím protestu pro nepřijetí nezanikají postihová práva, která mohou vzniknout při splatnosti (až na výjimky uvedené dále), protože ZSŠ rozlišuje jak postih pro nepřijetí, tak postih pro neplacení. Smyslem protestu pro nepřijetí je jen zachycení práv na postih před splatností.

²⁸ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 234.

Dovodit to lze i z úvahy, že čl. I § 21 ZSŠ hovoří o možnosti - nikoli o povinnosti - prezentovat směnku k přijetí. Právo majitele rozhodnout, zda prezentuje směnku k přijetí, nebo až přímo k placení by tímto bylo popřeno²⁹.

Výjimkami z pravidla, že opominutím protestu pro nepřijetí nezaniká možnost postihu pro neplacení směnky jsou: směnka, u které je dána povinnost ji do určité doby nechat přijmout a lhůtní vistasměnka.

U směnky, u které je dána povinnost ji do určité doby nechat přijmout, neprovedením protestu pro nepřijetí dochází k zániku postihových práv pro nepřijetí i pro neplacení směnky přímo ze zákona (čl. I § 53 odst. 2 a 3 ZSŠ). k zániku těchto práv dochází jen vůči těm nepřímým dlužníkům, kteří doložku o předložení k přijetí do určité doby připojili. Připojil-li takovou doložku výstavce, vztahuje se zánik postihových práv na všechny regresní dlužníky. Výjimkou ze zániku regresních práv i pro neplacení je případ, kdy z doložky připojené výstavcem vyplývá, že chce vyloučit jen odpovědnost za přijetí směnky.

U lhůtní vistasměnky nedochází neprotestováním směnky pro nepřijetí k zániku postihových práv před splatností i při splatnosti směnky přímo ze zákona, vyplývá však z logiky věci. Nepřijatá trata nemá přímého dlužníka a nepřímí dlužníci jsou opominutím protestace zproštěni svého závazku. Nepřijatá lhůtní vistasměnka tak nemá, a ani nikdy nebude mít, žádnou splatnost, a nenastane-li splatnost, nebude nikdy takovou směnku možno prezentovat

²⁹ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 235.

k placení. u lhůtních vistasměnek nepřijatých či nevidovaných je postih pro nepřijetí jediným v úvahu přicházejícím postihem³⁰.

Protest pro nezaplacení směnky (čl. I § 44 odst. 1 ZSŠ)

Tento protest je nejčastější a nejvýznamnější. Cílem tohoto protestu je zjistit, že směnka nebyla přímým dlužníkem proplacena, buď zčásti anebo celá, ačkoli mu byla řádně a včas předložena k placení. Tento protest může nechat zřídit jen oprávněný majitel směnky (remitent nebo ten, komu svědčí nepřerušovaná řada indosamentů) nebo osoba, která má podobné postavení jako majitel (zástavní indosatář, prokuraindosatář).

Protestovat je nutno proti přímému dlužníku, tj. u směnky vlastní proti jejímu výstavci, u směnky cizí proti akceptantovi. Není-li směnka cizí přijata a zřizuje-li se protest pro neplacení, je nutno nechat zjistit neplacení u směnečníka, i když se na směnku nepodepsal, protože vůči němu směřuje příkaz výstavce k zaplacení a on je vlastně v tomto případě přímým dlužníkem. Jak jsme uvedli výše, nepanuje v teorii jednotný názor na to, vůči komu nechat zřídit protest u směnek domicilovaných; zda proti umístěnci nebo sice u umístěnce, ale proti přímému dlužníkovi. Přikláníme se zde k názoru, že je to umístěnc, vůči kterému má být zřízen protest, protože je to on, koho určil přímý dlužník jako osobu, která má za něj platit. Je-li na směnce pluralita směnečníků nebo příjemců, je nutné protestovat směnku vůči všem, dokud by nebyla celá směnečná suma zaplacena.

Protestačním místem bude místo, kde se má uskutečnit placení. Protestační lhůty pro neplacení směnky upravuje čl. I § 44 ZSŠ. Rozlišuje přitom protestační lhůtu pro vistasměnku a ostatní druhy směnek. Pro vistasměnku platí, že musí být protestována

³⁰ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 235, 236.

ve lhůtách určených pro předložení k přijetí, tj. do jednoho roku od data vystavení, nebo v jiných lhůtách stanovených výstavcem nebo některým z indosantů. Byla-li směnka předložena poslední den lhůty, lze ji protestovat ještě v den následující, protože majitel předložil směnku k placení včas a je nutno nechat mu určitý čas k zajištění protestu. u ostatních směnek musí být protest učiněn v některý ze dvou pracovních dní následujících po dni splatnosti.

Protestní orgán vyzývá při tomto protestu protestáta, aby zaplatil směnečnou sumu. Jestliže protestát zaplatí, vydá se mu směnka a protest tím končí. Zaplatí-li částečně, vyznačí se částečné placení na směnce, je mu vydáno potvrzení o částečném zaplacení a učiněn protest, ve kterém je vyznačeno, že směnečná suma byla zaplacená jen částečně a vyznačí se, v jaké výši bylo placeno. Při úplném odmítnutí placení je toto zaznamenáno v protestní listině.

Neprovedení protestu pro neplacení i opožděný protest má pro majitele značné negativní důsledky. Majitel v tom případě ztrácí veškerá postihová práva ze směnky. Půjde-li o nepřijatou ratu, ztrácí dokonce všechna práva ze směnky. v ostatních případech zůstanou majiteli zachována práva alespoň proti přímému dlužníku.

Výjimky z povinnosti nechat zřídit protest pro nepřijetí nebo neplacení

Směnečný protest je povinen nechat zřídit směnečný věřitel k zachování svých práv proti postihovým dlužníkům vždy, pokud ho této povinnosti nezprostil některý z účastníků směnky. Existují však i situace, kdy není třeba směnku protestovat a postihová práva majiteli směnky přesto nezaniknou.

1) Zproštění protestační povinnosti účastníkem směnky

Čl. I § 46 ZSŠ umožňuje výstavci (a to i směnky vlastní), indosantovi nebo avalovi připojit doložku, která zprošťuje majitele směnky od protestace, aniž by ztratil postihová práva. Tato doložka, je-li připojena výstavcem, je účinná proti všem osobám, které se na směnku podepsaly. Doložka připojená indosantem a směnečným rukojmím je účinná jen vůči nim. Tato doložka nemá však vliv na prezentační povinnost majitele směnky (viz výše) ani na povinnost notifikační (viz níže).

Připojil-li doložku výstavce a majitel přesto nechá protest zřídit, nese náklady protestu majitel. Je-li doložka připojena indosantem nebo avalem a protest je zřízen, mohou být jeho útraty vymáhány na všech osobách, které se na směnku podepsaly.

Doložka, jež zbavuje majitele protestační povinnosti zní obvykle „bez útrat“ nebo „bez protestu“. Její umístění na směnce není určeno. Měla by však být připojena tak, aby bylo patrné, který účastník ji na směnku připojil.

2) Případy, kdy není třeba nechat zřídit protest vyplývající ze zákona

ZSŠ přímo předpokládá situace, kdy není třeba k zachování postihových práv nechat zřídit protest. Jde o situace, kdy již byla směnka protestována pro nepřijetí, kdy je ohroženo placení směnky nesolventností dlužníka a případy vyšší moci.

a) Protestace pro nepřijetí

Jestliže byl již zřízen protest pro nepřijetí směnky, nemusí být směnka ani prezentována, ani protestována pro neplacení (čl. I § 44 odst. 4 ZSŠ).

b) Nesolventnost dlužníka

Podle čl. I § 44 odst. 1 ZSŠ je nutné nechat zřídit protest v případě, kdy přímý dlužník směnku nezaplatí nebo směnečník (nejde-li o tratu nepřijatelnou) nepřijme. Jde tedy o úkony, které měla určitá osoba učinit, avšak je neučinila.

Čl. I § 43 odst. 2 bod 2. a 3. ZSŠ předpokládá možný postih i v případě, kdy placení směnky je ohroženo nezávisle na vůli dlužníka. Tehdy je možné uplatnit postihová práva i před splatností směnky (viz níže). Systematickým výkladem čl. I § 43, a čl. I § 44 odst. 1, 5, 6 ZSŠ společně se zákonem č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů (ZKV) zjistíme, že v případě zahájení řízení o vyrovnání nebo prohlášením konkursu na majetek směnečníka, ať už směnku přijal nebo ne, nebo v případě zahájení řízení o vyrovnání nebo prohlášením konkursu na majetek výstavce směnky, který zakázal její předložení k přijetí, není nutné nechat zřízovat protest. Protestní listina je potom nahrazena rozhodnutím o prohlášení konkursu, zamítnutím návrhu na prohlášení konkursu, zrušením konkursu z důvodu nedostatku majetku nebo návrhem na zahájení řízení o vyrovnání (popř. usnesením povolujícím vyrovnání) příslušného soudu podle ZKV.

c) Vyšší moc

Ustanovení čl. I § 54 ZSŠ pojednává o případech, kdy nastanou nepřekonatelné překážky, které by bránily majiteli směnky k jejímu řádnému předložení či protestu. Jako takové nepřekonatelné překážky uvádí ZSŠ zákonné ustanovení některého státu nebo jiný případ vyšší moci. Nesmí však jít o skutečnosti, které se týkají toliko osoby majitele nebo toho, koho majitel pověřil předložit směnku nebo učinit protest. Nastanou-li takové

nepřekonatelné překážky, prodlužují se lhůty stanovené pro prezentaci a protestaci směnky.

O případu vyšší moci je majitel povinen dát neprodleně zprávu svému indosantu, vyznačit tuto zprávu na směnce a připojit datum nebo podpis. Toto datum je důležité pro další nakládání se směnkou, jestliže vyšší moc trvá. Trvá-li totiž vyšší moc déle než 30 dní po splatnosti směnky, lze vykonat směnečný postih, aniž je třeba předložit směnku nebo učinit protest (§ 54 odst. 4 ZSŠ).

Ve všech ostatních případech musí majitel nechat zřídit protest pro nepřijetí nebo nezaplacení směnky, jestliže si chce zachovat postihová práva.

Protest pro nedatované přijetí směnky cizí nebo nedatované vidování směnky vlastní (čl. I § 25 odst. 2 ZSŠ)

Cílem protestu je nechat zjistit, že směnka byla přijata nebo vidována k určitému datu. Jde tedy, na rozdíl od protestu pro nepřijetí, o případ, kdy sice směnka přijata nebo vidována byla, není však uvedeno k jakému datu se tak stalo. Tento protest je možné nechat zřídit jen u lhůtní vistasměnky (vlastní i cizí) nebo u traty, která musí být předložena v určité lhůtě (viz čl. I § 22 ZSŠ).

Protestantem může být každý, kdo má směnku v ruce, protestátem výstavce směnky vlastní nebo příjemce směnky cizí. Protestačním místem je místo, kde byla směnka předložena k vidění, respektive k přijetí. Nedatované přijetí nebo vidování lhůtní vistasměnky musí být učiněno v době, kdy ji lze předložit k placení. Směnku, kterou je nutno předložit k přijetí do určité doby, je možno účinně protestovat do oné stanovené doby pro přijetí.

Protestní orgán vyzývá protestáta, aby akceptaci nebo viděnou opatřil datem. Datum musí být totožné s datem protestace nebo ho musí předcházet, nesmí však předcházet datu vystavení směnky nebo datu, před kterým nesmí být směnka předložena k přijetí. Protestní listina je pořízena, pokud není ani na výzvu protestního orgánu připojeno datum nebo je připojeno datum, které odporuje podmínkám uvedeným v předcházející větě. Protestní orgán zaznamená datum protestu i na směnku. Datum vyhotovení protestní listiny nahrazuje datum přijetí nebo vidování.

Jestliže není lhůtní vistasměnka nebo směnka, která musí být předložena k přijetí v určité lhůtě protestována pro nedatované přijetí (vidování), ztrácí její majitel postihová práva.

Protest pro nepřijetí směnky podpůrnou adresou (čl. I § 56 odst. 2 ZSŠ)

Tento protest se také označuje jako honorační protest pro nepřijetí nebo kontraprotest pro nepřijetí³¹. Jestliže je na směnce uvedena podpůrná adresa a směnečník směnku nepřijal a toto nepřijetí bylo zjištěno protestem, musí majitel směnky předložit směnku k přijetí uvedené podpůrné adrese (je-li jich více, tak každé z nich až do úplného přijetí). Tuto povinnost má majitel pouze tehdy, jestliže uvedená podpůrná adresa má přijmout směnku v platebním místě. Má-li podpůrná adresa přijmout směnku v jiném než platebním místě, nemusí být vůči ní ani prezentována ani protestována. Cílem tohoto protestu je zjistit, že osoba uvedená ve směnce jako podpůrná adresa odmítla akceptovat tratu, kterou neakceptoval směnečník.

³¹ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 239.

Nechat zřídit tento protest může kdokoli, kdo má směnku v rukou, protestátem bude podpůrná adresa, má-li směnku přijmout v platebním místě. Protestačním místem je místo platební. Lhůta k provedení protestu je stejná jako lhůta k provedení protestu pro nepřijetí prodloužená o jeden den. Takto lze tedy protestovat nejpozději třetí pracovní den po dni splatnosti.

Protestní orgán vyzývá protestáta, aby směnku přijal, popř. i datoval. Nepřijme-li protestát směnku, je o tom vyhotovena protestní listina, která nenahrazuje akcept. Vyhotovená protestní listina je jen důkazem o tom, že protestát ani na výzvu protestního orgánu požadovaný úkon neučinil.

Není-li vykonán tento protest, ztrácí majitel postihová práva vůči osobě, která podpůrnou adresu na směnku uvedla, a proti jejím nástupcům. Opět půjde o ztrátu postihových práv jen pokud jde o postih před splatností.

Protest pro nezaplacení směnky podpůrnou adresou nebo čestným příjemcem (čl. I § 60 ZSŠ)

Tento protest je někdy nazýván honorační protest pro nezaplacení nebo kontraprotest pro nezaplacení³². Jestliže směnku nezaplatil přímý dlužník a tato směnka byla přijata pro čest některého dlužníka nebo je na ní uvedena podpůrná adresa a tito intervenienti mají bydliště (sídlo) v místě platebním, musí se majitel poté, co nechá zřídit protest pro nezaplacení směnky, obrátit na tyto osoby. Nezaplatí-li za směnku ani tyto osoby, musí majitel proti nim nechat zřídit protest pro nezaplacení. Cílem tohoto protestu je zjistit, že směnečný intervenient nezaplatil směnečnou sumu.

³² Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 240.

Protestantem je řádný majitel směnky, popř. osoba v podobném postavení (zástavní indosatář, prokuraindosatář). Protestátem je čestný příjemce nebo podpůrná adresa, jestliže mají v místě platebním bydliště (sídlo). Protestačním místem je místo platební. Lhůta k provedení protestu je stejná jako lhůta k provedení protestu pro nezaplacení prodloužená o jeden den. Tedy lze takto protestovat nejpozději třetí pracovní den po dni splatnosti.

Protestní orgán při tomto protestu vyzývá protestáta, aby zaplatil směnečnou sumu. Narozdíl od přímého dlužníka však musí intervenient zaplatit celou směnečnou sumu (čl. I § 59 odst. 2 ZSŠ). Jestliže protestát nezplatí nebo nabídne jen placení částečné, vyhotoví protestní orgán protestní listinu, v níž zaznamená, že bylo placení intervenientem odmítnuto.

Nenechá-li majitel zjistit protestem odmítnutí zaplacení směnky intervenientem, ztrácí majitel veškerá postihová práva proti poctěnému a jeho nástupcům.

Protest pro nevydání stejnopisu směnky, který byl zaslán k přijetí (čl. I § 66 odst. 2 ZSŠ)

Čl. I § 64 a násl. ZSŠ stanoví možnost vydání směnky v několika stejnopisech a nakládání s těmito stejnopisy. Majitel směnky má možnost podle čl. I § 66 odst. 1 zaslat jeden stejnopis k přijetí a osoba, které tento stejnopis zaslal, je povinna jej vydat řádnému majiteli stejnopisu.

V odst. 2 čl. I § 66 ZSŠ je uvedeno, že je-li vydání zasláného stejnopisu odepřeno, může majitel vykonat postih jen tehdy, nechá-li zjistit protestem, že mu na jeho žádost nebyl vydán stejnopis zasláný k přijetí, a že nebylo lze dosáhnout přijetí nebo zaplacení na stejnopis jiný. Cílem tohoto protestu je zjištění, že

jednak nebyla vydána listina, a zároveň že nebylo možné dosáhnout přijetí nebo zaplacení ani proti jinému duplikátu.

Protestantem v tomto případě bude řádný majitel stejnopisu směnky, na níž je vyznačeno, komu byl zaslán stejnopis k přijetí. Protestátem bude v první fázi (ve které se zjišťuje, že duplikát nebyl vydán) osoba, které byl stejnopis za účelem akceptu zaslán. Tím může být nejen směnečník ale i třetí osoba, kterou majitel pověří, aby zajistila akcept traty. ve druhé fázi (ve které se zjišťuje, že trata nebyla přijata popř. proplacena) bude protestátem směnečník. Protestáty mohou potom být oba vedle sebe. Protestační místo bude se v tomto případě lišit dle situace.

1) Protestace před splatností

a) stejnopis byl zaslán přímo směnečníkovi, potom protestační místo obou fází protestu je dáno místem směnečníka;

b) stejnopis byl zaslán třetí osobě, která má obstarat akcept, potom protestační místa budou dvě. v první fázi protestu půjde o místo osoby, které byla směnka zaslána a v druhé fázi protestu bude protestačním místem místo směnečníka.

2) Protestace při splatnosti

a) stejnopis byl zaslán přímo směnečníkovi, potom protestační místo bude v první fázi protestu místo, kam byla směnka zaslána, ve druhé fázi protestu místo platební;

b) stejnopis byl zaslán třetí osobě, která má obstarat placení, potom protestační místo bude v první fázi protestu místo, kam byla směnka zaslána, ve druhé fázi protestu místo platební.

Protestační doba je zásadně stejná jako doba pro zřízení protestu pro nepřijetí nebo neplacení.

Protestní orgán vyzývá v první fázi toho, komu byl stejnopis zaslán k jeho vydání. Vydá-li protestát stejnopis, protestace tím končí. Nevydá-li protestát stejnopis, protestní orgán přikročí ke druhé fázi protestu, ve které vyzve protestáta k přijetí popř. placení směnky, a to na základě dalších stejnopisů, které má k dispozici. Vyhoví-li protestát, protest končí. Nevyhoví-li, sepiše orgán protestní listinu, ve které bude zaznamenáno odmítnutí přijetí nebo placení. Důsledkem pomnutí tohoto protestu je zánik všech práv ze směnky.

Protest pro nevydání prvopisu směnky majiteli opisu směnky (čl. I § 68 odst. 2 ZSŠ)

Čl. I § 67 a § 68 ZSŠ upravují institut tzv. směnečného opisu. Ten si může pořídit každý majitel směnky. Opisem lze disponovat stejně jako s prvopisem, zákon upřednostňuje opis. Aby však mohl vykonat majitel opisu směnky svá práva, musí mít k opisu i prvopis, protože jen na něm je podepsán výstavce, popř. i příjemce směnky. Čl. I § 68 odst. 1 ZSŠ stanoví, že osoba, která je v opise směnky označena jako osoba, která má prvopis, je povinna jej vydat řádnému majiteli opisu. Dále v odst. 2 je uvedeno, že majitel může vykonat postih jen tehdy, dá-li zjistit protestem, že mu na jeho žádost nebyl vydán prvopis. Cílem tohoto protestu je tedy zjistit, že řádnému majiteli opisu směnky nebyl vydán na jeho žádost její prvopis.

Protestantem je řádný majitel opisu, tedy osoba, které svědčí neporušená řada indosamentů. Protestátem je potom osoba, která je na opise označena jako osoba, která má prvopis. Protestním místem je místo protestáta. Lhůty k provedení protestu jsou stejné jako lhůty pro nepřijetí nebo nezaplacení směnky. Protestní orgán vyzývá protestáta k vydání prvopisu směnky. Nevydá-li ho, sepíše o tom protestní listinu. Ta ale nenahrazuje prvopis směnky.

Nenechá-li majitel opisu zřídít tento protest, ztrácí ze zákona postihová práva vůči indosantům a jejich avalistům podepsaným na opise. Fakticky však ztratí i veškerá práva ze směnky, protože bez jejího prvopisu nelze vymáhat žádné plnění.

Protest pro nevydání stejnopisu směnky, který byl zaslán k přijetí, a protest pro nevydání prvopisu směnky majiteli opisu jsou nazývány jako protesty perkviziční (vydávací)³³.

Notifikace

Dalším úkonem, který by měl majitel směnky provést, je tzv. notifikace, tedy oznámení určitých skutečností, které stanoví zákon jinému účastníkovi směnečného vztahu. Jak se dále dozvíme, není to jen majitel, kdo má oznamovací povinnost. Důsledky nesplnění této povinnosti však nejsou tolik závažné jako opominutí prezentace nebo protestace směnky. v našich podmínkách totiž není notifikace úkonem zachovávacím, tzn. že jeho neprovedením nezanikají práva ze směnky. Důsledkem opominutí notifikace je odpovědnost za škodu vzniklou tomu, komu mělo být notifikováno. Výše náhrady této škody je omezena, a to nominální hodnotou směnky.

³³ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 241.

Ten, kdo je povinen zprávu podat (oznamovatel, notifikant) ji podává tomu, kdo je oprávněn takovou zprávu obdržet (adresát, notifikát).

Notifikace o odepřeném přijetí nebo o odepřeném placení směnky (čl. I § 45 ZSS)

Tato notifikace má smysl jen tehdy, byla-li zachována postižní práva prezentací, případně protestem směnky. Majitel směnky má povinnost oznámit svému indosantu a výstavci, že směnka nebyla přijata nebo proplacena. Toto oznámení musí podat ve lhůtě 4 dnů ode dne protestace, anebo - je-li majitel zproštěn protestační povinnosti, ode dne prezentace směnky. Každý, kdo dostal zprávu od svého následovníka, musí do dvou pracovních dní dát zprávu svému indosantovi a sdělit mu jména a adresy těch, kdo podali zprávu před ním. Takto se pokračuje až k výstavci, který tedy obdrží zprávy dvě, od majitele směnky a od prvního indosatáře, tedy remitenta. Stejná zpráva jako indosantovi musí být podána i jeho avalovi.

Neudá-li některý indosant svou adresu, nebo udá-li ji nečitelně, stačí dát zprávu indosantu, který ho předchází. Jednalo-li by se o výstavce směnky, nebylo by ho takto přeskočit, ale je mu nutno dát zprávu i za cenu vyhledání jeho adresy z údajů mimo směnku³⁴. Zprávu lze podat jakýmkoli způsobem, tedy i neformálně. Je možno tak učinit i pouhým vrácením směnky. To snad by její majitel učinil je v případě, že by měl vůči tomu, komu takto zprávu podává dluh (započtením pohledávky ze směnky by dluh splatil). Notifikant musí prokázat, že zprávu dodal v předepsané lhůtě. Jedná-li se o notifikaci prostřednictvím

³⁴ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 251.

provozovatele poštovních služeb, stačí aby byla v poslední den lhůty podána poštovní zásilka obsahující zprávu.

Nepodání zprávy znamená vznik odpovědnosti za škodu, která by mohla nepodáním zprávy oprávněnému vzniknout. Náhrada této škody, řídila by se potom obecnými předpisy, tedy OZ a OBZ. Porušení právní povinnosti a výši škody by pak musel prokazovat poškozený. Co se týká subjektivní stránky, postačí zde pouhá nedbalost, kterou nutno vykládat i jako nedbalost nevědomou.

Notifikace vyšší moci (čl. I § 54 ZSŠ)

Přichází v úvahu tehdy, pokud je plnění ze směnky přímým dlužníkem ohroženo případy vyšší moci (viz výše). Zde platí vesměs to, co bylo uvedeno o notifikaci pro nepřijetí nebo neplacení, jen s tím rozdílem, že majitel nemusí dát zprávu výstavci a je povinen dát zprávu ve lhůtě čtyř dnů, která začíná běžet neprodleně poté, co se o vyšší moci dozvěděl.

Notifikace čestného akceptu a čestného placení (čl. I § 55 ZSŠ)

Při této notifikaci je povinen dát zprávu intervenient tomu, pro jehož čest směnku přijal nebo zaplatil. Honorát dostává zprávu, že pro jeho čest byla směnka přijata nebo zaplacená.

Směnečný postih

Směnečný postih je institut, který umožňuje majiteli směnky vykonat svá práva ze směnky nejen na přímém dlužníkovi, ale i na dalších osobách na směnce podepsaných. Nedojde-li k zaplacení směnky přímým dlužníkem nebo intervenientem při splatnosti, ač byla směnka k placení řádně předložena, anebo nastanou okolnosti, které vyvolávají pochybnosti o tom, že by přímý dlužník při splatnosti zaplatil, a dané skutečnosti byly - tam

kde to zákon ukládá - zjištěny protestem, může se majitel směnky obrátit na další osoby na směnce podepsané se žádostí o její zaplacení. Postihový dlužník, který směnku zaplatil může žádat placení na svých předchůdcích, dokud není směnka zaplacená přímým dlužníkem. Jde o tzv. směnečný postih, který upravuje ZSŠ v čl. i oddíle sedmém.

Subjekty postihu

Postihovatel je osoba, která má právo vykonat postih. v prvním stupni to je řádný majitel směnky, v dalších stupních ten, kdo směnku v předcházejícím stupni vyplatil. Výstavce směnky cizí, který směnku vyplatil, už nemá postihové právo, ale jen přímý nárok na zaplacení vůči příjemci směnky.

Osoby, vůči kterým může být veden postih se označují jako postižníci. Jde vlastně o nepřímé dlužníky vyjmenované výše s některými výjimkami. v první řadě jsou postižníky indosanti. Vyloučení z postihu jsou však ti indosanti, kteří vyloučili svou odpovědnost za přijetí nebo zaplacení směnky (čl. I § 15 odst. 1 ZSŠ). Indosanti, kteří zakázali další indosaci směnky (čl. I § 15 odst. 2 ZSŠ), odpovídají za přijetí a zaplacení směnky jen svému indosatáři. Jestliže byla směnka dále indosována i přes tento zákaz, nemohou další indosatáři vykonat postih vůči indosantu, který další indosaci zakázal.

Výstavce jako postihový dlužník může být jen výstavce směnky cizí (trasant). Výstavce směnky vlastní je dlužníkem přímým. Výstavce, který vyloučil svou odpovědnost za přijetí směnky (čl. I § 9 odst. 2 ZSŠ) je vyloučen z postihu pro nepřijetí směnky. Dalšími postižníky mohou být avalisté indosantů nebo trasanta. Ti mají zásadně stejné postavení jako osoby, za které se zaručili. Postižníky mohou být i čestní příjemci.

Postihovatel může vykonat postih ze směnky, jestliže nastanou (respektive nenastanou) určité skutečnosti. Potom rozlišujeme směnečný postih před splatností a po splatnosti směnky.

Postih před splatností směnky

ZSŠ dává možnost vykonat postih už před splatností, jestliže se směnka dostala do tzv. směnečné nouze³⁵. Směnečná nouze nastává tehdy, pokud není trata přijata nebo je ohroženo placení směnky v zákoně určenými skutečnostmi.

Postih pro nepřijetí směnky

Tento postih je možný na základě čl. I § 43 odst. 2 bod 1. ZSŠ, podle kterého může majitel směnky vykonat postih, bylo-li přijetí směnky zcela nebo zčásti odepřeno. Tento postih je možný jen u směnky cizí, ve které nebylo předložení k přijetí zakázáno.

Aby bylo lze vykonat tento postih, musí být směnka k přijetí řádně a včas prezentována směnečníkovi, a jestliže není majitel protestační povinnosti zbaven, musí být odmítnutí přijetí zjištěno protestem pro nepřijetí. Je-li na směnce uvedena podpůrná adresa, musí majitel prezentovat směnku k přijetí i jí.

Postih pro ohrožení placení směnky před splatností

Okolnosti, za kterých je možno vykonat postih před splatností, ať už byla směnka přijata či nikoli, nalezneme v čl. I § 43 odst. 2 bod 2. a 3. ZSŠ. Jedná se o případy, kdy je přijetí nebo proplacení směnky ohroženo majetkovými poměry u směnečníka (příjemce) nebo výstavce. Jde o tyto případy:

- 1) byla-li nařízena exekuční likvidace majetku směnečníka, ať směnku přijal nebo ne,
- 2) jestliže jenom zastavil směnečník své platy,

³⁵ Příbyl, Z.: Směnečné právo. Praha: Univerzita Karlova, 1994, str. 56.

- 3) byla-li bezvýměrně vedena exekuce na jeho jmění,
- 4) byla-li nařízena exekuční likvidace majetku výstavce směnky, který zakázal její předložení k přijetí.

Pojmem exekuční likvidace majetku je třeba rozumět konkurz nebo vyrovnání podle ZKV. Postih je zde tedy možno vykonat na základě rozhodnutí o prohlášení konkurzu nebo zahájení vyrovnávacího řízení podle ZKV. v tomto případě není nutno nechat zřídit protest, ten bude nahrazovat příslušné rozhodnutí soudu o konkurzu nebo vyrovnání. Podrobněji viz kapitola o výjimkách z povinnosti nechat zřídit protest.

Postih před splatností se v tomto případě uplatní nejen při prohlášení konkurzu nebo zahájení vyrovnání na majetek směnečníka (příjemce), ale i v případě prohlášení konkurzu nebo zahájení vyrovnání na majetek výstavce nepřijatelné traty. Nepřijatelná trata nemá až do splatnosti přímého dlužníka, je tedy nutno tímto způsobem posílit postavení majitele nepřijatelné traty.

Zastavení platů směnečníka je stav faktický, obvykle jde o stav, který předchází konkurznímu řízení. v tomto případě už je pro zachování regresních práv nutno směnku prezentovat popř. nechat zřídit protest.

Bezvýměrná exekuce na majetek směnečníka je jakákoli exekuce na majetek směnečníka, ať už soudní, správní nebo daňová, která se setkala s neúspěchem. i zde je nutno pro zachování regresních práv směnku prezentovat popř. nechat zřídit protest.

Postih po splatností směnky

Postih pro neplacení směnky

Jestliže nebyla směnka, která byla řádně a včas prezentována přímému dlužníku, zaplacená, ať zcela nebo jen zčásti, a byla-li tato skutečnost zjištěna protestem, pokud není této povinnosti majitel zproštěn, může se majitel obrátit na postihové dlužníky, aby za směnku zaplatili. Je-li na směnce uveden intervenient, je třeba ještě před postihem prezentovat a protestovat směnku i jemu.

Obsah postihových nároků (čl. I § 47 a násl. ZSŠ)

Co a od koho může žádat postihovatel při směnečném postihu, se liší podle toho, ve kterém stupni je postih vykonán.

Postih v prvním stupni

Prvním postihovatelem je vždy řádný majitel směnky - ten kterému svědčí nepřetržitá řada indosamentů. Majitel může žádat plnění na každé ze směnečně zavázaných osob, nebo na několika z nich anebo na všech dohromady. Majitel není vázán pořadím, ve kterém se dlužníci zavázali. Tzn., že se může obrátit jak na dlužníky nepřímé tak na dlužníky přímé. o výkon postihových práv však půjde jen tehdy, bude-li žádat plnění od dlužníků nepřímých, s tím, že vůči některým nepřímým dlužníkům postih účinně vykonat nelze (viz výše o tom, kdo může být postižníkem). Jestliže plní přímý dlužník, nejedná se o postih, ale o výkon přímých práv. Uplatnění nároku proti některé osobě směnečně zavázané nebrání majiteli, aby se domáhal svých nároků na ostatních, třeba i následujících za tím, proti komu nárok uplatnil nejprve³⁶.

³⁶ Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str.210.

Majitel může postihem v prvním stupni žádat:

- 1) směnečný peníz a úroky, jestliže byly sjednány
- 2) šestiprocentní úroky ode dne splatnosti
- 3) útraty protestu a ostatní útraty
- 4) odměnu čili provizi

Základem pro stanovení výše postihového nároku je směnečný peníz. Byla-li ovšem směnka zčásti zaplacená, snižuje se postihový nárok o tuto částku.

Dále má majitel nárok na úroky, jestliže byly sjednány. Jedná se o úroky, které byly na směnce uvedeny podle čl.I § 5 ZSŠ. Taková úroková doložka může být stanovena jen na vistasměnce nebo lhůtní vistasměnce. Úrok běží od data vystavení směnky, není-li určen jiný den. Jestliže je ale postih vykonáván před splatností směnky, je třeba podle čl. I § 48 odst. 2 ZSŠ odečíst úroky za mezidobí, což je doba mezi dnem, kdy byla směnka skutečně zaplacená a dnem splatnosti směnky³⁷. Za toto období se odečítá úrok ve výši úroku vyhlášeného Českou národní bankou ke dni postihu.

Zatímco při výkonu postihových práv před splatností se postihový nárok podle čl.I § 48 odst. 2 ZSŠ snižuje, o šestiprocentní úrok uvedený v čl. I § 48 odst. 1 bod 2. ZSŠ naopak postihový nárok narůstá. Tento šestiprocentní úrok je speciální směnečný úrok, nejde ani o běžný úrok, ani o úrok z prodlení. Základem pro jeho výpočet je směnečný peníz. Tento úrok běží ode dne splatnosti až do skutečného zaplacení směnky. Tzn., že nemůže být majitelem postihového návrhu zahrnut, pokud se postih vykonává před dnem splatnosti.

³⁷ Odlišně chápe mezidobí např. Zdeněk Příbyl, který uvádí, cit.: „mezidobí je doba ode dne, kdy úrok začal běžet podle § 5 odst. 3 ZSŠ, do dne postihu“, viz Příbyl, Z.: Směnečné právo. Praha: Univerzita Karlova, 1994, str. 61.S tímto názorem se ale nemůžeme ztotožnit.

Útraty protestu, podaných zpráv a ostatní útraty jsou skutečné útraty, které postihovateli při výkonu postihových práv vznikly. Jedná se zejména o útraty spojené s pořízením protestu, jestliže nebyl postihovatel povinnosti nechat zřídit protest zproštěn výstavcem. Jestliže je majitel zproštěn protestu doložkou indosanta nebo avala, i přesto může žádat útraty protestu na všech osobách, které se na směnku podepsaly. k útratám protestu bude patřit především poplatek příslušnému orgánu, který postih vykonává. Při notifikaci půjde zejména o poplatek za poštovní a telekomunikační služby. Šestiprocentní směnečný úrok i útraty jsou příslušenstvím pohledávky.

Majitel směnky má právo při postihu žádat také odměnu ve výši jedné třetiny procenta směnečného penízu nebo v nižší dohodnuté výši. Základem pro výpočet odměny je tedy nominální hodnota směnky. Provize představuje jakousi formu odškodnění majitele za to, že směnka nebyla zaplacená řádně a včas. Provize již není příslušenstvím pohledávky.

Všechny nároky výše uvedené tvoří tzv. první postižní sumu a ten, kdo ji vyplatí, není-li to přímý dlužník, může realizovat další postih. k tomu, aby mohl realizovat další postih, ale také pro svou jistotu, že už na něm nebude ze směnky ničeho vyžadováno, má tato osoba nárok na to, aby jí byla vydána směnka, protestní listina, byla-li pořízena, a potvrzený účet (viz čl.I § 50 odst. 1 ZSS). Potvrzený účet, tzv. návratní účet³⁸, je dokladem toho, co bylo při postihu plněno (první postižní suma) a je základem pro další postih.

Jestliže se postih vykonává pro částečné přijetí, může se ten, kdo zaplatil nepřijatou částku domáhat, aby toto placení bylo

³⁸ Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str.210.

na směnce vyznačeno, a aby o částečném placení dostal potvrzení. Dále mu majitel musí vydat úředně ověřený opis směnky a protest, aby mu umožnil další postih (viz čl.I § 50 odst. 1 ZSŠ).

Indosant, který směnku vyplatí může škrtnout svůj indosament a indosamenty po něm následující. Protože přeškrtnuté indosamenty platí za nenapsané (čl.I § 16 odst. 1 ZSŠ), jednak tak se tímto legitimizuje pro další postih, jednak tím zabrání možnému dalšímu postihu vůči sobě.

Postih v dalších stupních (rembursní postih)

Každý kdo směnku vyplatí při prvním postihu, nejde-li o přímého dlužníka, má právo na postih vůči svým předchůdcům. Nemůže se tedy již obracet na všechny osoby na směnce podepsané, ale jen na ty, jež se zavázaly před ním, a od nichž postupně směnku nabyl. v rámci těchto osob se může obrátit na každou z nich bez ohledu na pořadí, ve kterém se zavázaly, a na svou předchozí volbu. Ten, kdo při rembursním postihu zaplatí, stává se z postižníka postihovatelem při dalším postihu. To se opakuje až do zaplacení směnky přímým dlužníkem, nebo tím postižníkem, který již nenajde žádného předchůdce a nemá tedy již žádnou možnost dalšího postihu³⁹.

Postihovatel může na svých předchůdcích žádat:

- 1) celou částku, kterou zaplatil
- 2) šestiprocentní úroky z částky, kterou zaplatil
- 3) útraty
- 4) odměnu čili provizi

Postihovatel může žádat jen to, co skutečně zaplatil on sám, při postihu vedenému proti němu, o čemž má doklad v podobě

³⁹ Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 212.

návratního účtu. Jedná se o všechny částky dohromady, tedy směnečný peníz, úrok 6%, útraty a provizi. o šestiprocentním úroku platí to, co bylo řečeno výše s tím, že se úročí celá postižní suma, a to ode dne, kdy postižník tuto sumu zaplatil.

Útraty při dalším postihu budou zpravidla nižší než při postihu prvotním, protože se už do nich nebudou započítávat útraty protestu. Půjde zde většinou o náklady spojené s notifikací. Provize je určena ve výši 1/3% směnečného penízu, vychází tedy z nominální hodnoty směnky, nikoli z postižní sumy.

Kdo vyplatí další postižní sumu, má stejně jako při prvotním postihu nárok na to, aby mu byla vydána směnka, protestní listina a kvitance.

Zvláštní formy uplatnění práv při postihu

Závazek ze směnky je ryze peněžní. Je tedy běžné, že při postihu je vyplácena směnečná suma v penězích. Existují však možnosti, kdy při postihu nedochází k reálnému proplacení směnky, ale placení je nahrazeno jiným úkonem postihovatele nebo postižníka.

Návratní směnka, ritrata (viz čl.I § 52 ZSŠ)

Každý postihovatel může vykonat postih tím, že vystaví směnku novou (ritrata)⁴⁰, pokud tomu nebrání doložka na směnce. Ritrata musí být vystavena jako vistasměnka, výstavce musí být postihovatel a postižník musí být směnečníkem. Ritrata musí být vystavena na vlastní řad výstavce. Jako směnečná suma se uvádí částka, kterou může postihovatel požadovat podle čl. I § 48 a § 49 ZSŠ zvýšená o odměnu dohodce za prodej návratní směnky a směnečný poplatek. Ritrata musí být splatná v bydlišti směnečníka.

⁴⁰ Z.: Směnečné právo. Praha: Univerzita Karlova, 1994, str. 62.

Rimesa

Jestliže má postihovatel za postižníkem pohledávku, může až do výše směnečné sumy provést započtení. Směnka se při tomto druhu postihu vrací postižníkovi, a to tak, že postihovatel mu zašle směnku s protestem a návratním účtem, jako by byla směnka při postihu proplacena a zároveň s těmito listinami mu sdělí, že tím uhrazuje pohledávku, kterou má za postihovatelem. Proti takovému započtení se nelze účinným způsobem bránit⁴¹.

⁴¹ Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, str. 213.

Realizace práv ze směnky v soudním řízení

Jestliže není splněn směnečný závazek ze strany dlužníků dobrovolně, nemá majitel jinou možnost, než obrátit se na soud a získat vykonatelné soudní rozhodnutí (exekuční titul), které bude podkladem pro vymáhání práv ze směnky ve vykonávacím řízení. Základním předpokladem pro úspěšné uplatnění práv před soudem je existující směnka, popř. potvrzený návratní účet a doklad o provedených zachovávacích úkonech (protestní listina). v neposlední řadě by se měl směnečný věřitel vyhnout možnému promlčení svých práv, a to včasným podáním návrhu na zahájení řízení (žaloby), tedy měl by podat žalobu v průběhu promlčecí doby. Dříve, než se budeme věnovat vlastnímu soudnímu řízení, zmíníme se o promlčení ve směnečném právu.

Promlčení směnečných závazků

ZSŠ neobsahuje komplexní úpravu promlčení směnečných nároků. v řadě otázek je nutno hledat řešení v obecných ustanoveních právního řádu. ZSŠ se přímo věnuje pouze směnečným lhůtám a částečně přerušení promlčení, a nepřímo pak účinkům promlčení. ze ZSŠ vyplývají tři lhůty pro promlčení směnečných práv.

1) Tříletá promlčecí doba proti přímým dlužníkům ze směnky (čl.I § 70 odst. 1 ZSŠ)

V této lhůtě se promlčují směnečné nároky proti výstavci směnky vlastní a proti příjemci traty. Stejně lhůty platí pro směnečné nároky proti jejich rukojmím. Lhůta počíná běžet ode dne splatnosti směnky a běží shodně proti majiteli, který ji má při jejím počátku v rukou, tak proti všem, kteří ji získají později.

2) Jednoroční promlčecí doba

Tato promlčecí lhůta uplatní se v případě práv posledního majitele směnky vůči nepřímým směnečným dlužníkům při prvotním postihu. Běží ode dne včas učiněného protestu. Nevčasný protest vylučuje nároky vůči nepřímým dlužníkům sám o sobě. Byl-li protest prominut, běží lhůta ode dne splatnosti, ale to jen proti těm nepřímým dlužníkům, vůči kterým je prominutí protestu účinné.

3) Šestiměsíční promlčecí doba

Tato lhůta se týká případů, kdy je směnka vyplacena při druhém a dalším postihu. Promlčují se tedy v této době nároky proti indosantům a proti výstavci směnky cizí. Lhůta šesti měsíců začíná běžet ode dne, kdy indosant směnku vyplatil, nebo kdy byl proti němu nárok soudně uplatněn. Tedy i když směnku ještě nevyplatil, běží tomu směnečnému dlužníku, proti němuž byl nárok u soudu uplatněn, šestiměsíční promlčecí doba vůči jiným nepřímým dlužníkům. Může se tudíž stát, že už během řízení mu uběhne promlčecí lhůta a on nebude moci uplatnit své nároky dalším postihem. Bude moci nastoupit už jen na dlužníka přímého. Tomu se může vyhnout buď tím, že směnku vyplatí, čímž bude legitimizován k dalšímu postihu, anebo oznámí svým předchůdcům, že proti němu bylo zahájeno soudní řízení, čímž dojde ke stavení promlčecí doby vůči osobám, kterým tuto skutečnost oznámil (viz dále o stavení promlčecí doby ve směnečném právu).

Pro běh promlčecích lhůt vůči ostatním směnečně zavázaným osobám (rukojmí, intervenient) platí, že jejich postavení je shodné s postavením osoby, za kterou se zaručily nebo intervenovaly.

Stavení a přerušení promlčecí doby (čl.III § 5 ZSŠ)

Stavení a přerušení promlčecí doby upravuje ZSŠ odkazem na ustanovení občanského zákoníku a občanského soudního řádu, které upravují případy, kdy promlčecí doba dále neprobíhá nebo neskončí anebo počíná běžet promlčecí doba nová. Stavení promlčecí doby upravuje § 112 a násl. OZ a přetržení promlčecí doby § 110 OZ.

Běh promlčecí doby se staví, jestliže směnečný věřitel uplatnil právo ze směnky v příslušném řízení a v tomto řízení řádně pokračuje. Nárok je u soudu uplatněn dnem, kdy soudu došel návrh na jeho zahájení (§ 82 OSŘ). Směnečný nárok je možné uplatnit i v již zahájeném soudním řízení ohledně jiného nároku směnečného věřitele nebo v řízení proti směnečnému věřiteli ve formě vzájemného návrhu (§ 98 OSŘ).

Jestliže soudní řízení skončí bez meritorního rozhodnutí, původní promlčecí doba dále pokračuje. Jestliže směnečný návrh nebyl věřiteli pravomocně přiznán, nelze již tento nárok uplatnit (překážka *rei iudicatae*). Jestliže je věřiteli nárok přiznán, nastane přetržení promlčení a začne běžet lhůta nová.

V čl. III § 5 odst. 2 ZSŠ je uveden ještě další případ možného stavení promlčecí doby, který se uplatní zvláště při podání žaloby při rembursním postihu. Oznámí-li žalovaný třetí osobě, že bylo zahájeno soudní řízení, má to na promlčení stejné účinky jako podání žaloby, tzn. promlčecí doba se staví. Tím, že toto oznámení třetí osobě dojde, nastává situace, jako kdyby oznamovatel podal sám proti této třetí osobě žalobu. Jakmile je proti oznamovateli rozhodnuto, začne běžet zbývající část promlčecí doby.

Promlčecí doba je přerušena, pokud je právo přiznáno pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného příslušného orgánu

nebo je uznán závazek, ze kterého toto právo plyne. Jestliže je směnečný nárok pravomocně přiznán, nastane přetržení promlčení ode dne, kdy má být podle rozhodnutí směnka zaplacená a běží nová, tentokrát již desetiletá promlčecí doba. Nová desetiletá promlčecí doba běží rovněž od písemného uznání směnečného závazku dlužníkem. Uznání musí být písemné, musí obsahovat důvod závazku a výši uznaného dluhu. v tomto případě běží nová lhůta ode dne uznání, pokud uznávající neuvede termín, ve kterém dodatečně zaplatí; potom běží lhůta od uvedeného termínu zaplacení.

Podle ZSŠ přerušeni nebo stavení promlčecí doby má účinky jen proti osobě, u níž nastaly skutečnosti zakládající stavení nebo přetržení promlčecí doby. Promlčecí doba se tedy staví jen vůči těm, proti kterým byl návrh podán. Promlčecí doba se přerušuje jen proti těm, vůči nimž směřuje pravomocný rozsudek. Uznání dluhu jedním dlužníkem nedotkne se běhu promlčecí doby vůči ostatním směnečným dlužníkům.

V literatuře není jednotný názor na to, jestli promlčením práv ze směnky právo zaniká nebo se jen oslabuje a zůstává jako naturální obligace. Autoři, kteří se přiklánějí k první možnosti, se opírají o jazykový výklad, když zánik práv ze směnky dovozují z čl. I § 89 odst. 1 ZSŠ, který hovoří cit.: „...jejichž směnečný závazek zanikl promlčením...“⁴². Vycházejíce z tohoto výkladu, plnění po uplynutí promlčecí doby je plněním bez právního důvodu, a k promlčení směnečných práv by měl soud přihlížet z úřední povinnosti, nikoli až na základě vznesené námitky promlčení. Naopak autoři, kteří argumentují jen pro zeslabení, nikoli pro úplný zánik směnečných práv promlčením, vycházejí z určitého systematického výkladu promlčení, z kontextu celého

⁴² k zániku práv ze směnky promlčením se přiklánějí např.: Příbyl, Z.: Směnečné právo. Praha: Univerzita Karlova, 1994, str. 76, 77. Kopáč, L.: Směnky a směnečné právo. Praha: Prospektrum, 1992, str.18, 98.

zákona, který pokud chce některé lhůty označit za propadné, výslovně to uvádí (např. lhůty prezentační a protestační). Argumentují tvrdostí takového účinku pro směnečného věřitele, popř. neobratností při redakci zákona⁴³. Důsledkem takového přístupu k promlčení je to, že i plnění ze směnky po uplynutí promlčecí doby je plněním podle směnky a k promlčení směnečných závazků by soud přihlédl jen k námitce dlužníka.

Co v této překérní situaci poradit věřiteli ze směnky? Snad jen to, aby neotálel s uplatněním svých práv ze směnky a podal návrh k soudu v průběhu promlčecí doby. Tím se vyhne jakékoli pochybnosti o svých právech z hlediska promlčení.

Zkrácené směnečné řízení

S ohledem na charakteristické znaky směnky a směnečných závazků - zejména na jejich abstraktnost, přímost a nespornost - a také na charakter směnky jako cenného papíru, který je určen k oběhu a rychlému získání peněz, je třeba, aby při soudním uplatnění práv nebyly tyto vlastnosti popřeny a směnka plnila stále svou funkci. Jde o to, aby se s rozhodnutím ve směnečných věcech neotálelo a směnečný věřitel, jestliže tomu nic nebrání, měl možnost rychle směnit směnku za peníze. Tento požadavek naplňuje tradiční institut procesního práva – zkrácené směnečné řízení, a v jeho rámci zvláštní typ soudního rozhodnutí – směnečný platební rozkaz, který umožňuje dosáhnout relativně rychle vykonatelné soudní rozhodnutí. Je zcela na rozhodnutí žalobce, zda formu zkráceného směnečného řízení využije či nikoli. Nevidíme však důvod, jsou-li pro to dány podmínky, tuto možnost uplatnění směnečných práv před soudem nevyužít.

⁴³ k zeslabení, nikoli zániku práv ze směnky promlčením se přiklání např.: Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 4. vydání. Praha: C. H. Beck 2001, str. 273. Píšek, Z., Voženílková, B.: Směnky a šeky. Praha: Hospodářská komora ČR, 1995, str. 112.

Příslušnost soudu

Věcně příslušným soudem k vedení směnečného řízení je krajský soud (§ 9 odst. 3 písm. p) OSŘ). Místně příslušný je obecný soud žalovaného (§ 84 – 86 OSŘ) nebo soud, v jehož obvodu je platební místo směnky (§ 87 písm. e) OSŘ). Platebním místem může být místo vyjádřené přímo na směnce, zákonné platební místo nebo platební místo vyplývající z domicilu.

Žaloba (návrh na zahájení řízení)

Řízení se zahajuje na návrh. Žaloba musí obsahovat obecné náležitosti, které jsou pro ni vyžadovány viz § 42 a § 79 OSŘ. Žaloba musí být podána písemně (za stanovených podmínek může být podána i v elektronické podobě, telegraficky nebo telefaxem), z podání musí být patrné, kterému soudu je určeno, kdo je činí, které věci se týká a co sleduje, a musí být podepsáno a datováno. Dále musí návrh obsahovat jméno, příjmení a bydliště účastníků (obchodní firmu nebo název a sídlo právnické osoby, označení státu a příslušné organizační složky státu, která za stát před soudem vystupuje), popřípadě též jejich zástupců, dále pak vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává, a musí být z něj být patrné, čeho se navrhovatel domáhá. Žaloba musí obsahovat výslovný návrh na vydání platebního rozkazu. Jestliže tento návrh v žalobě obsažen není, může žalobce navrhnout vydání platebního rozkazu až do doby, než soud nařídí první jednání⁴⁴.

Listiny, které je nutné předložit

§ 79 odst. 2 OSŘ ukládá žalobci připojit k návrhu listinné důkazy, jichž se dovolává. Společně se žalobou musí žalobce předložit originál směnky, jež má všechny náležitosti platné

⁴⁴ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M.: Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, 656.

směnky, a o jejíž platnosti nejsou pochybnosti. Originál směnky není možné v tomto řízení nahradit, ani kdyby šlo o úředně ověřenou kopii. Originál směnky lze však nahradit rozhodnutím o umoření směnky podle § 185s OSŘ, které je postaveno na roveň prvopisu směnky a ztělesňuje tedy směnečné právo⁴⁵.

Jiná situace nastává v případě stejnopisů či opisů směnky. Pokud jde o stejnopisy, je každý stejnopis vlastně i prvopisem, půjde jen o to, vůči komu jsou práva ze směnky uplatňována, protože takto lze uplatňovat práva ze směnky jen vůči tomu, kdo je na stejnopise podepsán. Opis směnky sám o sobě postačuje jen k legitimaci vůči osobám na něm podepsaným. Je-li uplatňováno právo proti osobě podepsané na prvopise, je nutno předložit prvopis i opis směnky.

Další listinou, kterou bude třeba pravidelně předložit, je protestní listina. Tu bude nutno předložit vždy, když jsou uplatňována práva proti nepřímým dlužníkům a majitel nebyl zproštěn povinnosti směnku protestovat. Protestní listinu je třeba předložit i v případě, kdy je požadováno plnění z lhůtní vistasměnky před uplynutím doby jež vyplývá z čl. I § 35 ZSS, a jestliže akcept nebo vidování směnky nebylo datováno (čl. I § 25 odst. 2 ZSS). Je-li žalobcem postihový dlužník, musí předložit potvrzení o zaplacení (návrtní účet). Předložit bude nutno i další listiny, které by eventuelně dokazovaly přechod nebo převod práv ze směnky na žalobce.

Postup soudu

Soud v první řadě zkoumá, jsou-li splněny všechny podmínky řízení a odstraňuje nedostatky návrhu. Neodstraňuje však případné nedostatky předložených listin. Jejich předložení nebo

⁴⁵Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M.: Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 657.

nepředložení, jejich kvalita nemůže ovlivnit, zda řízení bude nebo nebude probíhat. Jen budou mít vliv na rozhodnutí, zda bude soud postupovat ve zkráceném řízení nebo bude věc projednána v obvyklém sporném řízení. Předložené listiny posoudí soud z hlediska jejich formálních zákonných náležitostí, tedy zda se předložená listina jeví se vší pravděpodobností jako směnka. Pochybuje-li soud o tom, že jde o směnku, i když nepochybuje o pravosti listiny, soud směnečný platební rozkaz nevydává⁴⁶.

Dále musí soud posoudit, zda žalované nároky odpovídají právům ze směnky. Kdyby byla uplatňována i jiná práva než práva ze směnky, vyhoví soud jen v části odpovídající právům ze směnky. o ostatních uplatňovaných nárocích, ani kdyby se směnkou souvisely, soud rozhodnout ve zkráceném směnečném řízení nemůže⁴⁷. Naproti tomu, uplatní-li žalobce nárok na směnečný peníz ve vyšší částce, než na kterou byla směnka vystavena, nemůže soud návrhu na vydání směnečného platebního rozkazu vyhovět vůbec⁴⁸. Nebude také možné v rozkazním řízení rozhodnout o nárocích ze směnky, které nemají peněžitou povahu (např. vydání akceptačního stejnopisu, vydání prvopisu, vydání směnky od neoprávněného držitele).

Dojde-li soud k závěru, že nejsou splněny všechny formální předpoklady pro vydání směnečného platebního rozkazu (např. bude mít pochybnosti, že jde o pravou směnku), nařídí ve věci jednání a žalobu projedná v obvyklém sporném řízení.

⁴⁶ Viz rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 21.11.1996, sp. zn. 5 Cmo 466/95

⁴⁷ Viz rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 9. 1996, sp. zn. 5 Cmo 631/95.

⁴⁸ Viz rozsudek Krajského obchodního soudu v Brně ze dne 14.4.1995, sp. zn. 5 Cm 197/94.

Směnečný platební rozkaz

Jestliže soud shledá, že jsou splněny všechny podmínky pro vydání směnečného platebního rozkazu je povinen ho vydat (viz díkce § 175 odst. 1 OSŘ „vydá na jeho návrh“).

Ve směnečném platebním rozkazu žalovanému, popř. více žalovaným (což nebude u několikrát indosované směnky výjimkou) uloží, aby do tří dnů od doručení platebního rozkazu zaplatil požadovanou částku a náklady řízení nebo aby ve stejné lhůtě podal námitky, v nichž musí uvést vše, co proti platebnímu rozkazu namítá. Je-li žalovaných více, každý z nich má postavení samostatného účastníka řízení a každému z nich běží vlastní lhůta⁴⁹. Směnečný platební rozkaz se doručuje do vlastních rukou žalovanému, náhradní doručení je v případě směnečného platebního rozkazu možné⁵⁰.

Obrana proti směnečnému platebnímu rozkazu

Obranou proti směnečnému platebnímu rozkazu jsou námitky. Opravným prostředkem jen proti výroku o nákladech řízení je odvolání. Námitky musí být podány do tří dnů od doručení směnečného platebního rozkazu žalovanému. Námitky se mohou týkat celého platebního rozkazu nebo jeho části. v případě námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu se v plné míře uplatní koncentrační zásada řízení. Tzn., že aby námitky měly na další vývoj řízení účinek, musí být podány včas a musí být odůvodněny. v dalším průběhu řízení bude soud přihlížet jen k takto podaným námitkám. na účinnost námitek nemá vliv, jestli jsou v nich uvedené důvody pravdivé. Nakonec to bude žalovaný, kdo bude muset prokázat oprávněnost námitek. Je-li odpůrců více, každý může podat své vlastní námitky. Námitky mohou být podány i

⁴⁹ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M.: Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 657.

⁵⁰ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 1999, sp. zn. 20 Cdo 419/99.

ve více samostatných podáních. Relevantní jsou i námitky, podané odpůrcem dříve, než mu byl platební rozkaz doručen, protože třídní lhůta vymezuje její konec, nikoli její začátek⁵¹.

Narozdíl od odporu podaného proti obecnému platebnímu rozkazu vydanému podle § 172 a násl. OSŘ, který vydaný platební rozkaz ruší, námitky proti směnečnému platebnímu rozkazu samy o sobě tento účinek nemají. Jsou-li námitky podány včas a ve stanoveném rozsahu, soud o nich rozhodne v námitkovém řízení. Tím se odkládá právní moc platebního rozkazu. Soud usnesením, proti kterému je možné odvolání, námitky podané opožděně, neodůvodněné nebo neoprávněnou osobou odmítne (§ 175 odst. 3 OSŘ) nebo k nim nebude přihlížet (§ 175 odst. 4 OSŘ). Vezme-li odpůrce své námitky zpět, soud usnesením rozhodnutí o námitkách zastaví.

Druhy námitek

Koncentrační zásada zkráceného směnečného řízení nutí žalovaného uvést všechny mu známé a v úvahu přicházející námitky do tří dnů od doručení platebního rozkazu. Uplatněné námitky mohou být procesní, mohou se týkat směnečného závazku jako takového, kterými se tento závazek popírá, a mohou to být také námitky, které sice směnečný závazek nepopírají, ale které se opírají o mimosměnečné vztahy žalovaného a žalobce (námitky kauzální)⁵².

Námitky můžeme rozdělit podle toho, kdo a proti komu je může uplatnit, na námitky absolutní a námitky relativní⁵³. Absolutní námitky jsou takové, které by mohl uplatnit každý

⁵¹ Viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 9. 1998 sp. zn. 9 Cmo 375/98.

⁵² Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 262.

⁵³ Tamtéž.

dlužník vůči každému věřiteli ze směnky. Mohlo by se jednat o námitku neplatnosti předložené listiny jako směnky a o námitku, že směnka byla již přímým dlužníkem vyplacena (placení přímého dlužníka zprošťuje závazku ostatní směnečně zavázané osoby). Relativní námitky jsou naopak námitky, které se mohou uplatnit jen ve vztahu určitého dlužníka a určitého věřitele ze směnky. Jsou to zejména námitky týkající se vady podpisu na směnce, námitka neoprávněného zásahu do textu směnky, námitka nesprávně vyplněné blankosměnky a kauzální námitky.

Námitka neoprávněného zásahu do textu směnky přísluší tomu, kdo se na směnku podepsal před provedenou změnou. Námitka nesprávně vyplněné blankosměnky přísluší tomu, kdo se podepsal pod nevyplněnou listinu. Námitky vady podpisu na směnce se může dovolávat jen ta osoba, o jejíž podpis jde nebo má jít. Může se jednat o škálu námitek⁵⁴:

- námitka nesprávného zastoupení je námitka, že podpisy na směnce jde o podpisy nezmocněných jednajících za dlužníka popř. o překročení zmocňovacího oprávnění;
- námitka nesvobodného podpisu je námitka, že jde dotčený jednal pod výhrůžkou, které kdyby nebylo, právní úkon by neučinil;
- námitka falešného podpisu je námitka, že dlužník sám listinu nepodepsal;
- námitka falešné směnky je námitka, že nad pravý podpis žalovaného byla vytvořena směnka;
- námitka omylu ve směnce je námitka, kterou žalovaný namítá, že nevěděl, že podepisuje směnku.

⁵⁴ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice. Praha 2001, C.H. Beck, str. 263.

Kauzální námitky. i když samotný směnečný závazek je abstraktní a existuje mimo jakýchkoli jiných právních či hospodářských vztahů mezi účastníky směnky, lze se proti němu bránit námitkou, že právě takový mimosměnečný vztah existuje nebo naopak neexistuje. Tyto námitky jsou vždy relativní a uplatní se při jejich aplikaci zásada plynoucí z čl. I § 17 ZSŠ. Námitky svého předchůdce nemůže tedy v případě převodu směnky indosací účinně uplatnit nový indosant, ledaže majitel při nabývání směnky vědomě jednal na škodu dlužníka. Tím se podstatně odlišuje převod směnky rubopisem od běžného postoupení pohledávky podle § 524 a násl. OZ, při kterém zůstávají dlužníkovi zachovány námitky proti pohledávce, které mohl uplatnit jeho předchůdce v době postoupení pohledávky.

Z kauzálních námitek můžeme uvést⁵⁵:

- námitka neexistující kauzy je námitka, že listina vznikla bezdůvodně;
- námitka zaniklé kauzy je námitka, že zanikl důvod, pro který směnečný závazek vznikl; jedná se zejména o případy směnek zajišťovacích, kde žalovaný namítá, že zajištěná pohledávka byla splněna nebo jinak zanikla;
- námitka nepřipustné kauzy je námitka, že kauzální pohledávka odporuje právu a směnka je použita pro obejítí práva;
- námitka omylu v kauze je námitka, kterou žalovaný namítá, že se v době podpisu směnky domníval, že pro závazek na směnce je důvod, ale později zjistil, že tu takový důvod není;
- námitka tísně je námitka, že směnečný závazek vznikl v tísně a za nápadně nevýhodných podmínek;

⁵⁵ ⁵⁵ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 263.

- námitka započtení je námitka, že závazek ze směnky zanikl započtením;
- námitka dohody o vyloučení zpětného postihu (tzv. forfaiting směnky).

Připustíme-li výklad, že promlčením směnečné závazky nezanikají, ale existují dále v podobě naturální obligace, byla by přípustná i námitka promlčení závazku ze směnky.

Námitkové řízení

Jestliže námitky podané žalovaným popř. více žalovanými splňují všechny náležitosti, nařídí soud jednání, ve kterém tyto námitky projedná. Předmětem námitkového řízení u soudu je jen posouzení, zda ponechat v platnosti napadený směnečný platební rozkaz. Nerozhoduje se již přímo o uplatněném nároku a z koncentrační zásady vyplývá, že nelze přihlížet k okolnostem v námitkách neuvedených⁵⁶. Je na žalovaném, aby své námitky dokázal. Žalovaný tedy nese důkazní břemeno, on je povinen prokázat odůvodněnost svých námitek a jejich vliv na směnečný závazek⁵⁷. Na druhé straně důsledkem koncentrační zásady pro žalobce je, že nemůže změnit žalobu.

Výsledkem jednání je rozsudek, ve kterém soud rozhodne, jestli vydaný směnečný platební rozkaz ponechává v platnosti, a ten se tak stane pravomocným a vykonatelným, nebo jestli námitky jednoho nebo více žalovaných jsou důvodné. Dojde-li soud k závěru, že námitky proti směnečnému platebnímu rozkazu důvodné jsou, platební rozkaz zcela nebo zčásti zruší. Jestliže je na straně žalované více odpůrců, a jestliže každý z nich podá námitky, rozhoduje o nich soud samostatně. Je tedy možné, že

⁵⁶Viz rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 5. 1994 sp. zn. 9 Cmo 162/94.

⁵⁷Viz rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 1. 4. 1994 sp. zn. 5 Cm 44/94.

proti některým odpůrcům nabude směnečný platební rozkaz právní moc v celém rozsahu, proti některým jen v části a proti některým bude zcela zrušen.

Opravným prostředkem proti rozsudku je odvolání. Pro odvolání již není stanoven žádný odlišný postup od odvolání v jiných věcech. Opravným prostředkem jen proti výroku o nákladech řízení je taktéž odvolání.

Právní moc a vykonatelnost

Směnečný platební rozkaz, proti kterému nebyly podány námitky, nabývá účinků pravomocného rozsudku uplynutím třídní lhůty od doručení žalovanému. Uplynutím třídní lhůty nabývá rozkaz účinků pravomocného rozsudku i tehdy, jestliže námitky byly zamítnuty jako opožděné, jako neodůvodněné, nebo jestliže vzal žalovaný námitky zpět. Je-li více žalovaných, stává se směnečný platební rozkaz pravomocným proti tomu, komu už marně uběhla lhůta k podání námitek, i když jinému žalovanému ještě lhůta nedoběhla. Okolnost, že dalšímu žalovanému běží dosud lhůta k podání námitek (§ 175 odst. 1 OSŘ), nebo že může být pro závady v doručení u tohoto dalšího žalovaného směnečný platební rozkaz zrušen postupem dle § 173 odst. 2 OSŘ, nemá na právní moc proti jiným žalovaným vliv⁵⁸.

Rozsudek vydaný v námitkovém řízení je v právní moci, není-li proti němu odvolání, tzn. uplynutím patnáctidenní lhůty od doručení. Rozsudek je vykonatelný, jakmile uplyne lhůta určená v něm k plnění, tj. pravidelně třídní lhůta nebo lhůta delší poskytnutá soudem.

Pravomocný směnečný platební rozkaz a pravomocný rozsudek jsou exekuční tituly. Vykonačací řízení ve směnečných

⁵⁸ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2000, sp. zn. 20 Cdo 2599/98.

věcech nemá stanoven žádný speciální režim. Lze tedy pravomocný směnečný platební rozkaz a pravomocný rozsudek vykonat kterýmkoli způsobem exekuce na peněžité plnění

Soudní poplatky

Soudní poplatky za řízení ve směnečných věcech neliší se od jiných. ve směnečném řízení vždy půjde o peněžité plnění. Tzn., že poplatek bude 4% z ceny předmětu řízení, nejméně však 600 Kč a nejvýše 1 000 000 Kč.

Poplatek se vypočítá dle výše uplatňovaného nároku. Většinou to tedy bude směnečný peníz, v případě postihu celá předchozí postizní suma. Úroky ze směnky i šestiprocentní úroky postizní jsou příslušenstvím pohledávky a zpoplatnění nepodléhají. Naopak zpoplatněna je provize, která již příslušenstvím pohledávky není.

Směnka v konkursu a vyrovnání

Stručně o konkursu a vyrovnání

ZSŠ pojem konkursu a vyrovnání nezná. Tento tradiční právní institut byl u nás nahrazen zákonem č. 142/1950 Sb. občanský soudní řád, institutem exekuční likvidace majetku dlužníka⁵⁹. Tento výraz byl přebrán i do ZSŠ (např. čl. I § 43 ZSŠ).

Institut konkursu a vyrovnání se do našeho právního řádu vrátil zákonem č. 328/1991 Sb. o konkursu a vyrovnání. Tímto zákonem byla zrušena i ustanovení o exekuční likvidaci majetku. Budeme tedy uvažovat, že exekuční likvidaci majetku je konkurs a vyrovnání.

Účelem konkursu a vyrovnání je uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který je v úpadku. Dlužník je v úpadku, jestliže má více věřitelů a není schopen po delší dobu plnit své splatné závazky. Jestliže dlužník zastavil platby, má se za to, že není schopen po delší dobu plnit své splatné závazky. Fyzická osoba podnikatel a právnická osoba jsou v úpadku i tehdy, jestliže jsou předluženy. o předlužení jde tehdy, jestliže tato osoba má více věřitelů, a jestliže její splatné závazky jsou vyšší než její majetek. Jestliže je dlužník v úpadku, lze za podmínek ZKV zahájit u konkurzního soudu konkursní (konkurs) nebo vyrovnací řízení (vyrovnání).

Cílem konkursu nebo vyrovnání je poměrné uspokojení věřitelů z majetku tvořícího konkursní podstatu. Právnická osoba nebo fyzická osoba podnikatel, která je v úpadku, je povinna bez zbytečného odkladu podat návrh na prohlášení konkursu. Místo návrhu na prohlášení konkursu může dlužník podat návrh

⁵⁹ Zdeněk Kovařík: Směnka a šek v České republice, Praha 2001, C.H. Beck, str. 201.

na vyrovnání. Návrh na prohlášení konkursu je oprávněn podat také kterýkoliv z věřitelů dlužníka v úpadku.

Konkurz

Bude-li osvědčeno, že je dlužník v úpadku, rozhodne konkursní soud usnesením o prohlášení konkursu. Je-li zřejmé, že majetek dlužníka nebude postačovat k úhradě nákladů konkursu, soud usnesením návrh na prohlášení konkursu zamítne pro nedostatek majetku. Jestliže je konkurs na majetek dlužníka prohlášen, musí věřitelé úpadce ve lhůtě určené soudem přihlásit své pohledávky do konkursu, jestliže chtějí být z majetku úpadce uspokojeni. Majetek zahrnutý do konkursní podstaty správce konkursní podstaty zpeněží a uspokojí konkursní věřitele podle zásad uvedených v ZKV.

Prohlášení konkursu s sebou nese mnoho účinků. z hlediska směnky se jedná zejména o to, že oprávnění nakládat s majetkem úpadce přechází na správce konkursní podstaty, právní úkony úpadce týkající se majetku v konkursní podstatě jsou vůči konkursním věřitelům neúčinné, řízení o nárocích, které se týkají majetku patřícího do konkursní podstaty nebo které mají být uspokojeny z tohoto majetku, jejichž účastníkem je úpadce, se přerušují. Nelze provést výkon rozhodnutí (exekuci) postihující majetek patřící do podstaty. Nesplatné pohledávky úpadce a jeho závazky, které mají být uspokojeny z podstaty, považují se v konkursu za splatné. z hlediska směnečného práva je zvláště významné, že zanikají úpadcovy příkazy, plné moci včetně prokury a dosud nepřijaté návrhy na uzavření smlouvy, jestliže se týkají majetku patřícího do podstaty. Započtení na majetek patřící do podstaty není přípustné.

Směnka v konkursu

Směnečný příkaz úpadci

Uvažujeme v této situaci jen směnku cizí, na směnce vlastní směnečný příkaz z její podstaty nenajdeme. Jestliže je prohlášen na směnečníka, příjemce směnky nebo na výstavce cizí směnky, jenž zakázal její předložení k přijetí konkurs, může majitel vykonat postih před splatností směnky, aniž by musel zřízovat protest (čl. I § 43 odst. 2 bod 2. ZSŠ). Namísto protestu mu stačí soudní vyhláška o prohlášení konkursu.

Jestliže majitel za této situace nevyužije možnost postihu před splatností směnky, postup je následující. Prohlášení konkursu na směnečníka se nijak nedotkne příkazu výstavce, protože prohlášením konkursu nezanikají příkazy proti úpadci, ale jen příkazy úpadce. Majitel směnky tedy může stále předložit směnku úpadci k přijetí. Presentovat ji ale musí přímo úpadci, nikoli správci konkursní podstaty, protože příkaz je směřován směnečníkovi⁶⁰. Kdyby úpadce v průběhu konkursu směnku akceptoval, nebude toto přijetí vůči ostatním konkursním věřitelům účinné a nebude možné takto vzniklou pohledávku do konkursu přihlásit. v obecné rovině však takový akcept zůstává v platnosti. Pokud by úpadce na základě takové směnky cokoli vyplatil, šlo by ze strany majitele o poctivě nabyté plnění, ledaže by šlo z jeho strany o jednání nepoctivé. Lze ovšem konstatovat, že takovou výplatou by úpadce neoprávněně zkrátil konkursní věřitele.

Kdyby bylo na směnce přijaté úpadcem za něho ručeno avalem, mohl by se obrátit majitel směnky s úspěchem na avala. Takový aval by ale nemohl přihlásit do konkursu takto vzniklou pohledávku za úpadcem.

⁶⁰ Např. Kovařík, Z.: Směnka a šek v souvislosti s konkursem a vyrovnáním, in Právní rozhledy, 5. ročník, č. 7, Praha, 1997, str. str. 342.

Směnečný příkaz úpadce a ostatní podpisy úpadce na směnce

Znovu v tomto případě uvažujeme jen směnku cizí.

Směnka vystavená před konkurzem, zatím neakceptovaná

Podle § 14 odst. 1 písm. h) ZKV zanikají prohlášením konkursu úpadcovy příkazy. Půjde samozřejmě i o příkazy směnečné. Jestliže směnka ještě nebyla akceptována a na trasanta byl vyhlášen konkurs, tento jeho příkaz prohlášením konkursu zaniká. Směnečník by potom neměl tratu vystavenou úpadcem akceptovat, a i kdyby tak učinil, nemůže se materiálně stát příjemcem směnky. Byla-li by takto akceptovaná směnka avalována, závazek avalisty bude účinný jak z formálního, tak z materiálního hlediska. o platný závazek ze všech pohledů půjde i u všech dalších osob podepsaných na tratě⁶¹.

Přestože příkaz trasanta prohlášením konkursu zanikne, musí majitel k zachování postižných práv směnku směnečníkovi prezentovat k placení, popř. odepření placení nechat zjistit protestem, i když půjde v tomto případě o akt ryze formální. Jen v případě neakceptovatelné traty nemusí tyto úkony provádět, protože podle čl. I § 43 odst. 2 bod 2. ZSŠ může vykonat v případě úpadku výstavce postih i bez předložení směnky k placení. Ti, vůči nimž směřuje směnečný příkaz úpadce, tedy za směnku zaplatit nemají a nemusí, je však možné uplatnit i zde postih. Protože výstavce je nepřímým dlužníkem, má možnost majitel přihlásit svou pohledávku ze směnky do konkursu.

⁶¹ Např. Kovařík, Z.: Směnka a šek v souvislosti s konkursem a vyrovnáním, in Právní rozhledy, 5. ročník, č. 7, Praha, 1997, str. str. 343.

Směnka vystavené i akceptovaná před konkursem

Trasát se přijetím směnky před konkursem zavázal směnku vyplatit. Tím se stal trasát přímým dlužníkem ještě před prohlášením konkursu a prohlášení konkursu na výstavce nemá na závazek příjemce směnky vliv. Situace je stejná, jako kdyby konkurs prohlášen vůbec nebyl, jen s tím rozdílem, že postižní nároky vůči úpadci by musel jejich majitel přihlásit do konkursního řízení.

Ostatní podpisy úpadce na směnce

Jestliže úpadce vystaví, indosuje, avaluje nebo akceptuje směnku pro čest, půjde o platné závazky, které ovšem budou proti konkursním věřitelům neúčinné.

Úpadce je přímý dlužník

Přímým dlužníkem ze směnky je výstavce směnky vlastní, příjemce směnky cizí a jejich rukojmí. v případě prohlášení konkursu stávají se pohledávky za úpadcem splatné. Majitel směnky se tedy, bez ohledu na splatnost směnky, může obrátit na přímého dlužníka; v tomto případě přihlášením své pohledávky do konkursu.

Majitel však může postupovat i jinak. Záleží na tom, na koho byl vlastně prohlášen konkurs, kolik je na směnce dlužníků, a jsou-li na ní i nepřímí dlužníci. Jestliže se na směnce vyskytuje více dlužníků, ať už přímých nebo nepřímých, uplatnit svá práva ze směnky v konkursu je v této situaci obvykle pro majitele nejméně výhodné, protože se dá předpokládat, že směnka bude v konkursu proplacena jen částečně. v tomto případě může majitel směnky využít své právo vykonat postih proti nepřímým dlužníkům už před splatností směnky; to ale neplatí v případě prohlášení konkursu na avala přímého dlužníka (viz čl. I § 43

odst. 2 bod 2. ZSŠ). Majitel směnky v tom případě nemusí směnku prezentovat k placení, ani nemusí nechat zřídit protest (čl. I § 44 odst. 6 ZSŠ).

Majitel směnky má tedy možnost přihlásit svou pohledávku do konkursu nebo požadovat směnečný peníz od nepřímých dlužníků. Nemůže však přihlásit svou pohledávku do konkursního řízení i uplatňovat svá práva ze směnky proti dalším dlužníkům před soudem v nalézacím řízení najednou, protože k obojímu řízení je nutno k návrhu předložit originál směnky. Musí se tedy rozhodnout, co bude pro něj v dané chvíli výhodnější.

Přihlásí-li se majitel se směnkou do konkursu a bude uspokojen jen částečně, může se poté se zbytkem obrátit na ostatní dlužníky ze směnky. Stejně tak může přihlásit do konkursního řízení směnku, která byla částečně vyplacena některým z ostatních dlužníků. Nic nebrání majiteli, aby přihlásil pohledávku ze směnky do konkursu, i když má proti některému z dlužníků vykonatelné soudní rozhodnutí na plnění ze směnky⁶².

Bude-li prohlášen konkurs na avala, platí i v jeho případě, že se stane směnka splatnou. Ale zase jen vůči němu. Navíc se v jeho případě neuplatní ani čl. I § 43 odst. 2 bod 2. ZSŠ, takže s jeho úpadkem není spojena možnost postihu před splatností. Jestliže majitel přihlásí pohledávku ze směnky do konkursního řízení proti avalovi, většinou bude uspokojen jen částečně a bude muset zbytek směnečné sumy žádat na dalších dlužnících. Rukojmí, který za směnku zaplatí, nabývá práv ze směnky proti tomu, za koho se zaručil.

Je-li na směnce více přímých dlužníků, jejich postavení je zcela nezávislé a prohlášením konkursu na jednoho z nich se

⁶² Např. Kovařík, Z.: Směnka a šek v souvislosti s konkursem a vyrovnáním, in Právní rozhledy, 5. ročník, č. 7, Praha, 1997, str. str. 344.

směnka stává splatnou jen vůči němu. Není-li tedy majitel směnka proplacena celá v konkursu nebo postihem před splatností, může se majitel obrátit při splatnosti směnky na tyto zbývající přímé dlužníky.

Úpadce je nepřímý dlužník

Nepřímí dlužníci jsou indostanti (pokud svou odpovědnost za přijetí nebo zaplacení směnky nevyloučili), výstavce směnky cizí (pokud svou odpovědnost za přijetí nevyloučil) a jiné směnečně zavázané osoby (rukojní nepřímých dlužníků, čestní příjemci).

V tomto případě záleží na tom, jestli postižní práva ze směnky už vznikla nebo ne. Jedná-li se o konkurs proti směnečnému dlužníku, kde již postižní práva vznikla, může majitel směnky přihlásit svou pohledávku do konkursu. Nelze-li ze směnky ještě postih vykonat, není možné se obracet až do vzniku postižních práv na žádného z nepřímých dlužníků, a tedy ani přihlásit postižní pohledávku ze směnky do konkursu.

Co se týká úpadku postižního dlužníka, ten není sám o sobě důvodem pro výkon postižních práv ze směnky proti jiným směnečným dlužníkům. Výjimkou je výstavce traty, který zakázal její předložení k přijetí. Ocitne-li se takový výstavce v konkursu, lze vykonat postih před splatností dle čl. I § 43 odst. 2 bod 3. ZSŠ. Tento výstavce je ovšem sám postihovým dlužníkem, lze proto vykonat postih i proti němu a přihlásit pohledávku ze směnky do konkurzního řízení, na základě kterého právo na postih před splatností vzniklo.

Úpadce majitelem splatné směnky

Všechny směnky, jejichž majitelem je úpadce, se stávají součástí konkursní podstaty. Nakládat s nimi může dále jen správce konkursní podstaty, na něm je, aby provedl všechny nutné

úkony k vymožení práv z nich, zejména aby prezentoval směnku k placení, nechal zřídit protest a dále směnku vymáhal. Správce prezentuje směnku svým vlastním jménem, nikoli jménem úpadce. Legitimuje se příslušným usnesením soudu o jmenování správcem nebo výpisem z obchodního rejstříku. Jestliže je směnka při prezentaci zaplacená, správce inkasuje směnečný peníz, kvituje směnku a vydá ji plátcí. Částečné placení neodmítne. Částečné placení na směnce poznamená a vydá o něm kvitanci. Pro částečné a úplné nezaplacení směnky nechá zřídit protest a vymáhá směnečný peníz dále, třeba i soudně.

Směnky, které úpadce jen drží na základě zmocňovacího indosamentu, nepatří do konkursní podstaty, správce konkursní podstaty je nemůže zpeněžit. Indosant může od příkazní či jiné podobné smlouvy uzavřené s úpadcem odstoupit.

Směnky, které drží úpadce na základě tzv. fiduciárního rubopisu, nejsou vyloučeny ze zpeněžení v rámci konkursní podstaty automaticky. Bude zde na indosantovi aby prokázal, že směnka byla úpadci svěřena jen k některým úkonům a domohl se vyloučení směnky z konkursní podstaty.

Směnky, které drží úpadce na základě zástavního rubopisu, do konkursní podstaty správce nezahrne, jestliže ještě není splatný hlavní dluh. Jestliže je hlavní dlužník v prodlení, nebo se do něj během konkursu dostane, zahrne správce výtěžek směnky do rozvrhu.

Úpadce indosantem zmocňovacího a zástavního rubopisu

U zmocňovacího rubopisu jde vždy o formu příkazu. Platí, že prohlášením konkurzu zanikají úpadcovy příkazy, takže prokuraindosatář musí směnku vrátit správci konkursní podstaty.

Zastavené směnky budou součástí konkursní podstaty a budou zpeněženy. Indosatář zástavního rubopisu má právo na oddělené uspokojení podle § 28 ZKV.

Úpadce majitelem nesplatné směnky

Vycházejíce z pouhého jazykového výkladu ZKV, došli bychom k závěru, že se podle § 14 odst. 1 písm. g) ZKV stávají nejen pohledávky za podstatou (tedy závazky úpadce), ale i pohledávky samotného úpadce prohlášením konkursu splatnými. Potom by mohl, při zpeněžování konkursní podstaty, správce vymáhat i tyto nesplatné pohledávky po dlužnících úpadce.

Můžeme se setkat i s názory, které oproti pouhému jazykovému výkladu staví výklad systematický a dovozují, že pohledávky úpadce za jeho dlužníky se prohlášením konkursu splatnými nestanou. Jejich argumenty opírají se o právní zásady (např. právní jistota dlužníků), výklad okruhu účastníků konkursu (účastníky konkursu jsou úpadce a jeho věřitelé, nikoli dlužníci, kteří tak nemohou mít vliv na průběh řízení), zbytečnost takové konstrukce vzhledem k jiným možnostem zpeněžení pohledávky, možným vznikem „bludného kruhu konkursů“ (z podnětu osoby A je prohlášen konkurs na jejího dlužníka B, pohledávky osoby B se tím stanou splatné, to povede k prohlášení konkursu na jejího dlužníka C, protože nebude schopen dostát svým závazkům, pohledávky osoby C se stanou splatné, jeden z dlužníků osoby C je osoba A. Ani jeden konkurs nebude moci být v tomto případě ukončen), o historický výklad (obracejí se na starší konkursní řády, kde takové ustanovení o splatnosti pohledávek úpadce nenajdeme), dokonce upozorňují na možnou nemravnost pouhého jazykového výkladu⁶³.

*pohledávky?
od úpadce*

⁶³ Např. Kovařík, Z.: Směnka a šek v souvislosti s konkursem a vyrovnáním, in Právní rozhledy, 5. ročník, č. 7, Praha, 1997, str. str. 347-350.

Pouhý jazykový výklad by měl neblahý vliv i na směnku, protože by se tím zkrátila její splatnost. Ze směnky by se stala fixní směnka s datem splatnosti ke dni prohlášení konkursu. k zachování postižných by potom musela být v den splatnosti nebo v některý ze dvou následujících pracovních dnů prezentována k placení popř. protestována.

V případě, že bychom přistoupili na argumenty o tom, že se směnka, popř. obecně pohledávky úpadce nestanou prohlášením konkursu splatnými, čemuž se nebráníme, zpeněžil by je správce prodejem, tzn. ve většině případů by je indosoval dále.

Umístěncem úpadcem

Úpadek nic nemění na účinnosti vyznačeného domicilu. Majitel směnky se při splatnosti musí tedy obrátit na umístěnce, popř. nechat proti němu směnku protestovat.

Intervenient úpadcem

Majitel směnky musí k zachování postihových práv vůči osobě poctěné a jejím následovníkům směnku intervenientovi prezentovat, popř. proti němu směnku protestovat.

Nároky věřitelů při konkursu

Konkursní věřitelé ze směnky mohou požadovat vše, co by mohli požadovat, kdyby ke konkursu nedošlo. Rozdíl je jen u šesti procentních směnečných úroků, které se počítají jen do okamžiku prohlášení konkursu (viz § 33 odst. 1 ZKV).

Vyrovnání

Dlužník, u kterého jsou dány podmínky pro prohlášení konkursu, může podat u příslušného soudu návrh na vyrovnání.

Jsou-li pro to splněny zákonné podmínky, soud usnesením vyrovnání povolí. Věřitelé opět musí přihlásit ve stanovené lhůtě své nároky do vyrovnacího řízení. Věřitelé jsou ve vyrovnacím řízení uspokojeni poměrně podle soudem potvrzeného vyrovnání.

Účinky povoleného vyrovnání jsou pro dlužníka o poznání přijatelnější než při prohlášení konkursu. Dlužník nesmí samostatně provádět právní úkony, kterými by byly zkracovány zájmy věřitelů. Vyrovnací správce je oprávněn určit právní úkony dlužníka, k nimž je potřebný jeho souhlas. Soud může dlužníkovi nařídit, aby určité právní úkony nečinil vůbec nebo jen s předchozím souhlasem vyrovnacího správce. u pohledávek zahrnutých do vyrovnání nastávají účinky uznání závazku dlužníkem.

Směnka ve vyrovnání

Vyrovnání má pro úpadce méně intenzivnější následky než konkurz. Přesto, podá-li směnečník, ať směnku přijal či nikoli, nebo výstavce směnky vlastní nebo výstavce neakceptovatelné traty návrh na povolení vyrovnání, může majitel směnky vykonat vůči postihovým dlužníkům postih před splatností (čl. I § 43 odst. 2 ZSŠ).

Povolené vyrovnání se, narozdíl od konkursu, nedotýká příkazů úpadce. Příkazy úpadce zůstávají, včetně příkazů směnečných, v platnosti. Pokud si správce konkursní podstaty nevymínil předchozí souhlas, může úpadce i v průběhu vyrovnacího řízení provádět směnečné úkony. Směnkou může být dokonce uspokojen věřitel úpadce v rámci potvrzeného vyrovnání.

Jestliže úpadce uhradí věřitelům v rámci potvrzeného vyrovnání příslušné vyrovnací kvóty, zaniká celý jeho dluh. Je-li úpadce akceptantem nebo výstavcem zatím neakceptované traty

nebo výstavcem vlastní směnky, zaplacením vyrovnací kvóty zanikají všechna práva ze směnky. Je-li úpadce avalistou nebo indosantem směnky nebo čestným příjemcem nebo čestným plátcem směnky anebo výstavcem akceptované traty a uhradí vyrovnací kvótu, je možné uplatnit ze směnky další nároky, ale jen v tom rozsahu, v jakém úpadce sám zaplatil⁶⁴.

⁶⁴ Např. Kovařík, Z.: Směnka a šek v souvislosti s konkursem a vyrovnáním, in Právní rozhledy, 5. ročník, č. 7, Praha, 1997, str. str. 347-352.

Závěr

Směnka i v dnešní době plní své základní funkce, tedy rychlé získání peněžních prostředků a relativně spolehlivé zajištění závazků. To umožňuje její přísný formální i materiální charakter a z toho plynoucí přísné podmínky pro majitele směnky, které musí splnit, aby se svých práv ze směnky domohl. Pokud ale majitel tyto podmínky splní, dává mu tento charakter směnečných závazků značně silnou pozici při jejich realizaci. Majitel směnky měl by tudíž při nabývání směnky s náležitou péčí studovat, zda daná listina má všechny náležitosti směnky, aby se skutečně jednalo o směnku a nikoli jen formu dlužního úpisu. Poté nesmí opominout své povinnosti. Tedy směnku včas a řádně prezentovat k placení, popř. i k přijetí přímému dlužníkovi a v případech, kdy přímý dlužník nesplní svou povinnost nechat zřídit protest, je-li to nutné k zachování práv vůči dalším osobám na směnce podepsaným. Tím posílí své postavení pro další vymáhání svých práv ze směnky a zajistí si možnost nastoupit i na další osoby směnečně zavázané.

Jestliže splnil majitel všechny své povinnosti a přesto mu směnka nebyla zaplacená dobrovolně, nezbyvá mu, než se obrátit na soud. (z)procesního hlediska zajišťují, dle našeho názoru dostatečně, základní funkce směnky instituty zkráceného směnečného řízení a směnečného platebního rozkazu. Tyto instituty umožňují v relativně krátkém čase získat vykonatelné soudní rozhodnutí a tím také proplacení směnky.

V dnešní době elektronické komunikace může být jako nevýhoda chápána listinná podoba směnky s vlastnoručními podpisy směnečně zavázaných osob a povinnost ji osobně prezentovat a protestovat. k těmto hmotněprávním podmínkám přistupuje i procesní konstrukce vymáhání práv ze směnky, která vyžaduje k vydání směnečného platebního rozkazu předložení

originálu směnky. Bez předložení originálu směnky s vlastnoručními podpisy směnečně zavázaných osob nemůže soud rozhodnout formou směnečného platebního rozkazu ve zkráceném směnečném řízení.

Jak jsme v úvodu uvedli, je v dnešní době možný výklad, že by snad i směnka mohla být vydána v zaknihované podobě. s ohledem na konstrukci zkráceného směnečného řízení a povinnosti předložení originálu směnky soudu, nemohl by soud v žádném případě rozhodnout formou směnečného platebního rozkazu na základě výpisu z centrální evidence cenných papírů, který by snad směnku měl nahradit.

K tomu, aby se směnky mohly vydávat v zaknihované podobě je třeba učinit mnohem významnější změny v právním řádu, než jen jedno nesystematické ustanovení nového zákona; od hmotně právní konstrukce směnky jako zaknihovaného cenného papíru a úpravy nakládání se zaknihovanou směnkou, až po změny v předpisech procesních, aby i majitel zaknihované směnky mohl se domáhat rychlého vymožení svých práv z ní.

Stále také zůstává nezodpovězena otázka účinků promlčení směnečných závazků. Dvojitý možný výklad účinků promlčení ve směnečném právu (je možný jak výklad pro zánik, tak pro zeslabení směnečných práv) nepřispívá v žádném případě k jistotě majitele směnky. Bylo by vhodné pozitivně právně upřesnit, jaké jsou vlastně účinky promlčení směnečných práv. Stejně tak je z hlediska směnečného práva nešťastná úprava účinků prohlášení konkursu na splatnost závazků úpadce, který je majitelem nesplacené směnky. Zde už by si žádal změnu zákon o ZKV.

Seznam použitých zkratek

OBZ: zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ: zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

OZ: zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZCP: zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů

ZKV: zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů

ZPKT: zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu

ZSŠ: zákon č.191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury

- Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z., Mazanec, M.: Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003.
- Holub, M., a kol.: Vzory smluv a podání. 9. vydání. Praha: Linde Praha, 2005.
- Kopáč, L.: Směnky a směnečné právo. Praha: Prospektrum, 1992.
- Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001.
- Kovařík, Z.: Směnka jako zajištění. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002.
- Kovařík, Z.: Přehled směnečné judikatury. Praha: ASPI, 2001.
- Kovařík, Z.: Směnka a šek v souvislosti s konkursem a vyrovnáním, in Právní rozhledy, 5. ročník, č. 7, Praha, 1997, str. 341-352.
- Píšek, Z., Voženílková, B.: Směnky a šeky. Praha: Hospodářská komora ČR, 1995.
- Příbyl, Z.: Směnečné právo. Praha: Univerzita Karlova, 1994.
- Vácha, P.: Některé otázky práva směnečného. Praha: Všehrd, 1993.
- Wenig – Malovský, A.: Směnečně právní záměna v osobě věřitele a směnečné námitky. Praha: Československá obchodní komora, 1965.
- Winterová A. a kol.: Civilní právo procesní, Linde Praha, 2004.

komentář k nov